

Baberti Dergisi / Journal of Baberti

e-ISSN: 3023-4107

Sayı: 22 / 2025 - Aralık

Kıbrıs Türk Basınında Misyonerlik Faaliyetleri (1947-1971)

Missionary Activities in the Turkish Cypriot Press (1947-1971)

Mustafa ŞENGİL

Dr. Öğr. Üyesi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Bilimleri Ana Bilim Dalı.

Kırşehir / Türkiye

Assistant Professor, Ahi Evran University, Faculty of Divinity, Department of Philosophy and Religious Studies, Division of Religious Studies.

Kırşehir / Türkiye

mustafa.sengil@ahievran.edu.tr

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 6 Ağustos / 6 August 2025

Kabul Tarihi / Date Accepted: 16 Aralık / 16 December 2025

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Aralık / December

Değerlendirme / Evaluation: Çift Taraflı Kör Hakemlik / Double-Blind Refereeing

Etik Bildirim / Ethics Statement: baberti@bayburt.edu.tr

İntihal Denetimi / Plagiarism Check: Yapıldı / Completed (intihal.net)

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles were followed in the preparation of this study, and all studies used are cited in the bibliography.

Atıf / Citation: Mustafa Şengil, "Kıbrıs Türk Basınında Misyonerlik Faaliyetleri (1947-1971)" *Baberti Dergisi*, 22 (Aralık / 2025): 50-80.

DOI: 10.47098/babertidergisi.1759708

The authors own the copyright of their work published in the journal and their work is published under the CC BY-NC 4.0 license.

Öz

Bu çalışma, Kıbrıs Adası'nda Hıristiyan misyonerlik faaliyetlerinin toplumsal, kültürel ve dinî etkilerini Türk basınında yayımlanan haberler üzerinden ele almaktadır. Çalışma, 1947-1971 yılları arasında Kıbrıs Türk toplumunun misyonerlik faaliyetlerine nasıl tepki verdiğini ve bu faaliyetlerin yerel kimlik, inanç sistemi ve toplumsal yapı üzerindeki etkilerini incelemektedir. Bu bağlamda KKTC Milli Arşiv Araştırma Dairesi'nde yapılan incelemeler sonucunda, misyonerlikle ilgili haber ve yorumların yer aldığı Hür-Söz, Nacak, Akın ve Bozkurt gazetelerinden örnekler derlenmiştir. Toplamda dört gazetenin haber içerikleri analiz edilerek misyonerlik faaliyetlerinin yerel medyaya yansımaları incelenmiştir. 1947 yılı misyonerlikle ilgili arşivdeki ilk haberi, 1971 yılı ise son haberi ifade etmektedir. Bu bağlamda, misyonerlik haberlerinin dinler tarihi, sosyoloji ve medya çalışmaları açısından değerlendirilmesi sağlanmıştır. Çalışma, dinler tarihi perspektifinden Kıbrıs Türk toplumunun dinî ve millî kimlik algısını anlama noktasında Kıbrıs Türk basını kapsamında misyonerlik konusunda yapılmış ilk çalışmadır. Dönemin gazetelerinde yer alan yazılar, misyonerlik faaliyetlerinin toplumsal bir tehdit olarak algılandığını ve Kıbrıs Türk toplumunun kimliğini koruma çabalarını şekillendirdiğini ortaya koymaktadır. Bu çalışmanın amacı, Kıbrıs Türk toplumunun misyonerlik faaliyetleri karşısındaki tutumunu anlamaktır. Araştırma, misyonerlik faaliyetlerinin Kıbrıs Türk basını tarafından millî bir tehdit olarak yorumlanmasının arkasındaki nedenleri analiz etmekte ve bu faaliyetlerin Türk toplumunun toplumsal dayanışma ve kimlik bilincine olan etkilerini tartışmaktadır. Sonuç olarak bu çalışma, Kıbrıs Türk basınında misyonerlik faaliyetlerine yönelik eleştirilerin toplumsal anlamını ve bu eleştirilerin dönemin politik, dinî ve sosyal dinamikleri üzerindeki etkisini irdelemektedir.

Anahtar Kelimeler: Dinler Tarihi, Kıbrıs, Misyonerlik, Medya, Basın.

Abstract

This study examines the social, cultural, and religious impacts of Christian missionary activities on the island of Cyprus through news reports published in the Turkish press. The study investigates how the Turkish Cypriot community responded to missionary activities between 1947 and 1971 and the effects of these activities on local identity, belief systems, and social structure. In this context, following research conducted at the TRNC National Archives Research Department, examples were compiled from the Hür-Söz, Nacak, Akın, and Bozkurt newspapers, which contained news and commentary related to missionary work. The news content of a total of four newspapers was analyzed to examine the reflections of missionary activities in the local media. The first news item related to missionary work in the archives dates to 1947, while the last one is from 1971. In this context, missionary news items were evaluated from the perspectives of religious history, sociology, and media studies. From a religious history perspective, this study is the first to examine missionary work in the Turkish Cypriot press in terms of understanding the religious and national identity perception of the Turkish Cypriot community. Articles in the

newspapers of the period reveal that missionary activities were perceived as a social threat and shaped the efforts of the Turkish Cypriot community to preserve its identity. The aim of this study is to understand the attitude of the Turkish Cypriot community towards missionary activities. The research analyzes the reasons behind the interpretation of missionary activities as a national threat by the Turkish Cypriot press and discusses the effects of these activities on the Turkish community's social solidarity and identity awareness. Ultimately, this study examines the social meaning of criticism of missionary activities in the Turkish Cypriot press and the impact of this criticism on the political, religious, and social dynamics of the period.

Keywords: History of Religions, Cyprus, Missionary Work, Media, Press.

Giriş

İsa'dan sonra, Birinci yüzyılın ortalarından itibaren Antakya bölgesinde İsa'nın, Tanrı'nın bedenleşmiş oğlu ve Mesih olduğuna inanan topluluğa "Mesihçiler" anlamında "Hıristiyanlar" denilmiştir. Luka, ilk defa Antakya'da elçilerin Hıristiyan olarak isimlendirildiklerini¹ ifade etmektedir.² Hıristiyanlık, miladi ilk yüzyıllarda Roma İmparatorluğu tarafından ciddi baskılara maruz kalmış, 313 Milan Fermanı ile Roma İmparatorluğu'nun himayesine girmiş, 380 yılında ise Roma İmparatorluğu'nun resmi dini hâline gelmiştir.³ Bu tarihler aynı zamanda Hıristiyanlık için açık misyonerliğin başladığı dönem olarak da kabul edilebilir.

Misyon kelimesi, "Hıristiyanlığı yaymak amacıyla yetki sahibi otorite tarafından, yetki ile donatılmış bir görevlinin resmi olarak gönderilmesini" ifade etmektedir.⁴ Ayrıca Misyon kelimesi, Yeni Ahit'in diline aittir ve Hıristiyan ilahiyatı ile doğrudan ilişkilidir. Misyonerlik ise Hıristiyanlığın mesajını yaymak için yerine getirilen bir görevdir.⁵ Bunun yanı sıra misyonerlik, Batılı ülkeler tarafından bir sömürü aracı olarak da kullanılmıştır.⁶

¹ Sonra Barnaba, Saul'u aramak için Tarsus'a gitti. Onu bulunca da Antakya'ya getirdi. Böylece Barnaba'yla Saul bir yıl boyunca oradaki inanlılar topluluğuyla bir araya gelerek büyük bir kitleyi eğittiler. Öğrencilere ilk kez Antakya'da Mesihçiler adı verildi (Kitab-ı Mukaddes, 2019, Elç. 11:25-26).

² *Kitab-ı Mukaddes*, 2019 Elç. 11:25-26.

³ Şinasi Gündüz, "Misyonerlik ve Hıristiyan Misyonerler", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 2/4 (Ağustos 2002), 6.

⁴ Jean Danielou, "Kilisede Misyoner Düşüncesi", çev. Abdurrahman Küçük, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 37/3-4 (Aralık 1997), 101.

⁵ Abdurrahman Küçük, "Misyonerlik Nedir? (Misyonerlik ile Tebliğ Arasındaki Fark)", *Dinler Tarihçileri Gözüyle Türkiye'de Misyonerlik*, ed. Asife Ünal (Ankara: Türkiye Dinler Tarihi Derneği Yayınları, 2005), 19-33.

⁶ Emine Özcan, *Hıristiyan Misyon Hareketleri ve Sömürgecilik Dönemi* (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023).

İsa hayattayken mesajının Yahudilere yönelik olduğunu belirtmiş,⁷ çarmıha gerilip de yeniden dirildikten sonra⁸ ise mesajının tüm uluslara ulaştırılmasını istemiştir.⁹ Pavlus'la birlikte Hıristiyanlığın çağrısı bütün toplumlara yönelik olmuştur.¹⁰ Barnaba ve Pavlus, ilk etapta Kıbrıs'ta yaşayan Yahudilere yönelik misyon faaliyetinde bulunmuşlardır.¹¹ Pavlus'un hedefindeki ilk kitle hiç şüphesiz Helenistik Yahudilerdir.¹² Kıbrıs'ın hem Helenistik Yahudilerin yaşadığı bir bölge olması hem de Roma toprağı olması Pavlus'un misyon amaçları için çok uygun bir ortamdır.¹³ Bu bağlamda Yahudiler, Hıristiyanlığın ilk misyon hedefi olması sebebiyle, Kıbrıs'ta Hıristiyanlığın yayılması için uygun ortamı sağlamıştır.¹⁴ Yeni Ahit'te Barnaba ve Pavlus'un Kıbrıs'taki misyon çalışmalarından bahsedilmektedir (Elç.13:4-6). Bu ilk adımdan sonra tarihsel süreç içerisinde ada, günümüze kadar bazen çok bazen az ama her zaman Hıristiyanların yaşadığı bir yer olmuştur. Müslümanlar ise Muaviye döneminden itibaren günümüze kadar adada varlıklarını sürdürmektedirler.¹⁵ 1878 yılında Kıbrıs'ın yönetimi bir anlaşma ile geçici olarak İngilizlere bırakılmış, 1960 yılında Kıbrıs Cumhuriyeti, 1983 yılında ise Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti kurulmuştur.

Osmanlı topraklarında ilk örgütlü misyonerlik faaliyetleri tespit edilebildiği kadarıyla 1740 yılında İstanbul'da görülmektedir.¹⁶ Tanzimat ve Islahat Fermanları sonrasında Osmanlı topraklarında misyonerlik faaliyetlerinin arttığı bilinmektedir.¹⁷ Osmanlı döneminde Katolik misyonerlik faaliyetleri azalsa da on sekizinci yüzyıl ve sonrasında Protestan

⁷ Mat.15:21-28; Mar.7:24-30.

⁸ Mat.28:1-8; Mar.16:1-10; Luk.24:1-12; Yu.20:1-10.

⁹ Mat.28:16-20; Mar.16:15-18; Luk.24:46-47; Yu.20:19-21.

¹⁰ Gündüz, "Misyonerlik ve Hıristiyan Misyonerler", 3; Süleyman Turan, *Misyonerliğin Kurucusu Pavlus* (İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2006), 178-181.

¹¹ Cengiz Batuk, *Bir Polemik Aracı Olarak Barnabas İncili: Tartışmalar - İddialar* (Ankara: FCR Yayın Reklam, 2018); Philip Newman, *A Short History of Cyprus; with Special Reference to Those Events in the History of the Surrounding Civilizations Which Have Left Their Mark Upon the Island* (London: Longmans, Green, 1953), 62; Mustafa Şengil, "Barnaba: Hayatı ve İncili", *Kıbrıs'ın Asyaltı Geçmişi*, ed. Gökçe Yükselen Pelcer - Zeki Akçam (İstanbul: Hiperyayın, 2023), 171-180.

¹² Cengiz Batuk - Veysel Altuncan, "Erken Dönem Hıristiyanlığı Anlamak İçin Açılan Bir Pencere: Didache", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 24/2 (30 Eylül 2024), 414.

¹³ Bener Hakkı Hakeri, *Başlangıcından 1878'e dek Kıbrıs Tarihi* (Lefkoşa: KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları, 1993), 83.

¹⁴ Nurullah Serhat Kulaklı, *Kıbrıs'ta Hıristiyanlık Tarihi* (Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2024), 8.

¹⁵ Mustafa Şengil, "Kıbrıs'ta İngiliz İdaresi Dönemi'nde Toplu Hıristiyanlaşma İddiaları Hakkında Bir Değerlendirme", *Yakın Doğu Üniversitesi İslam Tetkikleri Merkezi Dergisi* 11/1 (2025), 68.

¹⁶ Erol Güngör, *Türkiye'de Misyoner Faaliyetleri* (Ötüken Neşriyat, 2012), 18-20.

¹⁷ Ömer Turan, *Avrasya'da Misyonerlik* (Asam, 2003), 6-10.

misyonerler adada faaliyet göstermeye başlamışlardır. Özellikle İngiliz Protestan misyonerler, Kıbrıs'taki Hıristiyan topluluklar arasında nüfuz kazanmaya çalışmışlardır. 1851 yılında Rumca bilen Protestan misyonerler Kıbrıs'a ve Bursa'ya gönderilmişlerdir.¹⁸ On dokuzuncu yüzyılın sonlarında Kıbrıs'ta Hıristiyanlara yönelik yürütülen misyonerlik faaliyetleri çerçevesinde, Amerikan Misyoner Cemiyeti'nin Protestanlaştırma girişimlerinin etkisiyle bazı Ermenilerin Protestan mezhebine geçtiği;¹⁹ diğer yandan, Yunanistan'dan gönderilen misyonerlerin etkisiyle bazı bireylerin Ortodoks Kilisesi'ne katıldığı bilinmektedir.²⁰ Amerikan misyoner örgütü *American Board of Commissioners for Foreign Missions*'a bağlı üç misyoner Kıbrıs'ta Protestanlığı yaymak üzere görev yapmaktaydı.²¹ İngilizler, bir Ermeni okulu açarak Kıbrıs'ta Protestanlığın yayılması ve kendilerine bağlı Ermeni gençlerin yetişmesi için çalışmışlardır.²² Yetiştirmiş oldukları bu gençlerden bazıları Anadolu'daki Ermeni isyanlarına katılmışlardır.²³ Buna karşılık Hıristiyanlara yönelik misyonerlik faaliyetleri bağlamında Marunilerin imkânsızlık nedeniyle yıkılmaya yüz tutmuş kiliseleri ile okullarının tamirâtı konusunda kendilerine Protestan misyonerler tarafından yapılan yardım teklifini Maruni Piskopos kabul etmemiştir.²⁴

Bu çalışma, misyonerlik faaliyetleri ile ilgili Kıbrıs Türk basınındaki haberlerden oluşmaktadır. Türkiye'de misyonerlikle ilgili akademik çalışmalar oldukça fazla iken Kıbrıs'ta misyonerlik veya Kıbrıs Türk basınında misyonerlikle ilgili ulaşılabildiğimiz bir çalışma bulunmamaktadır.

¹⁸ Konstantia P. Kiskira, "19.Yüzyılın Çokuluslu İstanbul'unda Amerikan Misyonerleri", çev. Foti Benlisoy, *19. Yüzyıl İstanbul'unda Gayrimüslimler*, ed. Pinelopi Stathis (Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2003), 68; M. Numan Malkoç, "İstanbul ve Çevresinde Misyonerlik", *Dinler Tarihçileri Gözüyle Türkiye'de Misyonerlik*, ed. Asife Ünal, 5 (Ankara: Türkiye Dinler Tarihi Derneği Yayınları, 2005), 249.

¹⁹ Özellikle 1881 ve 1891 yıllarına ait nüfus sayımında gerçekleşen Ermeni nüfus artışı ile ilgili Ermenilerin de diğer mezheplere geçmiş olma olasılığı gözden kaçırılmamalıdır.

²⁰ Cemil Çelik, *İngiliz Yönetiminde Kıbrıs'ın İdari ve Sosyal Durumu (1878-1914)* (Antalya: Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2012), 253.

²¹ Nejla Günay, "Kıbrıs'ın İngiliz İdaresine Bırakılması ve Bunun Anadolu'da Çıkan Ermeni Olaylarına Etkisi", *Gazi Akademik Bakış* 1/1 (K 2007), 120; Uygur Kocabaşoğlu, *Anadolu'daki Amerika-Kendi Belgeleriyle 19. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Amerikan Misyoner Okulları* (İstanbul: İmge Kitabevi Yayınları, 2023), 63.

²² Tuğrul Özcan, "İngiliz İdaresindeki Kıbrıs'ın Ermeni İsyânlarındaki Rolü (1878-1908)", *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 14/1 (26 Nisan 2017), 82.

²³ Mim Kemal Öke, *Uluslararası Boyutlarıyla Anadolu-Kafkasya Ekseninde Ermeni Sorunu* (İstanbul: İz Yayıncılık, 1996), 153-154.

²⁴ Çelik, *İngiliz Yönetiminde Kıbrıs'ın İdari ve Sosyal Durumu*, 264; Guita G. Hourani, *An Abridgment of the History of Cypriot Maronite Community* (Lebanon, 2007), 21.

Bunun yanında ulaşabildiğimiz kadarıyla bazı çalışmalarda Kıbrıs'ta Hıristiyanlaşma ve misyonerlik faaliyetlerine değinilmiştir.²⁵

Misyonerlik yalnızca bir dinî yayılma süreci değil, sosyopolitik etkileri olan bir harekettir. Bu bağlamda misyonerlik faaliyetlerinin gazete yazıları üzerinden Dinler Tarihi perspektifiyle incelenmesinin, dönemin toplum yapısını anlamaya yardımcı olabileceği düşünülmektedir. Misyonerlikle ilgili gazete haberleri, Kıbrıs tarihini ve Kıbrıs'taki çatışmaları ele alan araştırmalar için önemli bir kaynaktır. Tarihsel analiz ve sosyopolitik değerlendirmelerle olayın farklı açılardan incelenmesinin, dönemin anlaşılmasına katkı sağlaması beklenmektedir. Bu bağlamda çalışmada, Kıbrıs basınında misyonerlikle ilgili ulaşabildiğimiz gazete yazıları kronolojik bir sıra ile verilerek o günün şartlarındaki analizi gerçekleştirilmeye çalışılacaktır. Bu amaca uygun olarak KKTC Milli Arşiv Araştırma Dairesi tarafından arşivlenerek KKTC Meclisi'nde incelemeye açılan gazetelerde tarama yapılmıştır.²⁶ Tarama neticesinde misyonerlikle ilgili Hür-Söz Gazetesi'nde 1947-1949 yılları arasında sekiz, Nacak Gazetesi'nde 1963 yılında üç, Akın Gazetesi'nde 1967 yılında bir ve Bozkurt Gazetesi'nde 1971 yılında bir yazıya ulaşılabilmektedir. Gazete yazıları fotoğraf şeklinde olduğundan yazıya geçirilerek ulaşılabılır hâle getirilmiştir.

1. Gazetelerdeki Yazılar ve Analizleri

1.1. Bir Misyonerin Broşür Şeklinde İncil Dağıttığı Tespit Edildi

Broşürü Bir Misyoner Dağıtmış

Öğrenildiğine göre bu broşür birkaç gün evvel İstanbul ve Ankara'ya gelmiş Amerikan tabiiyetinden bir misyoner tarafından dağıtılmıştır. Yapılan soruşturmalar neticesinde bu broşürün Johanna'ya²⁷ göre İncil olduğu tespit edilmiştir. Misyonerin hareketinde kanuni bir vaziyet görülmemiştir.²⁸

Tarihsel olarak kayıtlarda bulunan ilk misyonerlik haberi olan *Hür-Söz Gazetesi'*ndeki yazıda halkın ihtiyatı elden bırakmayarak ilgili kurumlara

²⁵ Ulvi Keser, "1958-1963 Mücadele Sürecinde Kıbrıs'ta Basın ve Nacak Gazetesi", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi* 12/24 (Haziran 2012), 323; Bekir Zakir Çoban, "Sebilürreşad Dergisinde Hıristiyanlık ve Papalık", *Tarih ve Gelecek Dergisi* 4/2 (24 Ağustos 2018), 8-20; Yasin İpek, "Subhi Ezel Mirza Yahya ve Ezeliler", *Bilimname* 45 (31 Ekim 2021), 58,65.

²⁶ Cumhuriyet Meclisi Gazete Arşivi (CMGA), "Kıbrıs Türk Gazete Arşivi" (Erişim 10 Aralık 2024).

²⁷ Yuhanna İncili. Robert Walter Funk vd., *The Five Gospels: The Search for the Authentic Words of Jesus: New Translation and Commentary* (New York: HarperOne, 1993), 20.. Yuhanna'nın kim olduğu ve dördüncü İncil hakkında detaylı bilgi için ayrıca Bilal Pataci, *Sembolizm ve Kristoloji: Yuhanna İncili'nde İsa Tasviri* (İstanbul: MiletNihal Yayınları, 2022), 17-32. bakılabilir.

²⁸ *Hür-Söz*, "Bir Misyonerin Broşür Şeklinde İncil Dağıttığı Tespit Edildi" (25 Temmuz 1947).

durumu bildirdiği görülmektedir. Yasal anlamda Kıbrıs'ta misyonerlik faaliyetlerinin serbest olduğu da yazıdan anlaşılmaktadır. Bu yıllarda Amerikan misyonerlerinin Türkiye'de faaliyette buldukları bilinmektedir. Bu gazete yazısı ile Kıbrıs'ta da faaliyette oldukları görülmektedir. Ayrıca hedefin sadece Ortodoks Rumlar olmadığı, Müslümanlara yönelik çalışmaların da olduğu anlaşılmaktadır.²⁹

1.2. Yabancı Din Propagandası (Seyirci)

Geçen pazar günü yolda elime bir kâğıt tutuşturdular. Sinema reklamı için olduğunu sanarak atmak istedim fakat gözüme şu kelimeler ilişti "ne mevkide bulunuyoruz" (Türk cemaatine mahsus) imza K.S.K. Kâğıdın Türkçe yazılmış oluşu ve Türk Cemaatini alâkadar ettiği iddiası, nazarı dikkatimi celbettiği için, dikkatle okudum. Gözlerimi son kelimededen kaldırıncı kendimi adeta kaybeder bir hâle gelmiştim. Bu kâğıt Lefkoşa'da kurulan veya şube açan bir misyoner teşekkülün, Kıbrıs'taki Türk Müslüman Cemaatine hazırladığı büyük ve tehlikeli bir tuzaktı. Rum vatandaşlarımızın gençlerine pek o kadar tesir edemeyen bu açığöz ve cüretkâr adamlar, şimdi de Türk Cemaatine musallat olmağa başlamışlardır.

Yazılanları olduğu gibi sütunumda neşretmeme imkân yoktur; yalnız bence en tehlikeli olan ve açıktan açığa mukaddes dinimizi tehdit eden bir parçasını alıyorum. Broşürde şöyle deniliyor: "Filhakika Hazreti İsa çarmıha gerilerek biz günahkârlar için kanını akıtmıştır. Öldü, defnedildi ve tekrar dirildi. Hazreti İsa dinini neşretti. Bugün dahi kitabı ve havarileri vasıtasıyla neşretmektedir. Bize şefaet etmesi için ona gitmeliyiz. Onun bizim günahkârlarımız için öldüğüne inanalım ve onu halâskârımız³⁰ olarak kabul edelim. Hazreti İsa bize diyor ki, göklere giden yegâne yol budur. Yalnız ve tek bir necat yolu Hazreti İsa'nın yoludur. Hazreti İsa ki evvelâ göklerde idi sonra yere indi." ...Bu risaleciği biz, Türk Cemaati ve mektebinde din terbiyesi alamayan³¹ gençlerimiz için büyük bir tehlike olarak görmekteyiz. Bu misyonerler herhalde Müslümanlık dininin ne kadar hak ve hakikate uygun olduğunu bilmiyorlar. Bilmiyorlar ki biz, bize dedelerimiz tarafından gösterilen yolu takip etmekte devam edeceğiz. Yine bilmiyorlar ki bir Müslümanı Hıristiyan etmek veya dininden döndürmek, Ortodoks bir Rum'a mezhep değiştirtmekten daha zordur. Din değiştirtmekten aramızda ikilik

²⁹ Cengiz Batuk - Süleyman Turan, "Misyonerlik Perspektifinden 20 ve 21. Yüzyıllarda Dünya Dinleri ve Mensupları", *Milel ve Nihal* 3/1-2 (01 Haziran 2006), 146.

³⁰ Kurtarıcımız.

³¹ 1948 yılı aynı zamanda Türk İşleri Komisyonu Ara Raporu'nun da yayımlandığı, ilgili raporda Kıbrıs Türklerinin din eğitimi ile ilgili eksiklerinin vurgulandığı görülmektedir. Bk. Mehmet Balyemez - Tuba Yavaş, "Osmanlı'dan İngiliz Dönemine Kıbrıs Türk Eğitimi ve Türk İşleri Komisyonu Raporu (1878-1960)", *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 32 (Kasım 2020), 179-195; İbrahim Türk, "Türk İşleri Komisyonu Ara Raporuna İslam Aile Hukuku Açısından Eleştirel Bir Bakış", *Yakın Doğu Üniversitesi İslam Tetkikleri Merkezi Dergisi* 10/1 (30 Haziran 2024), 237-263.

yaratmağa kalkışanlar bunda muvaffak olamayacaklardır. Küçük kâğıt parçaları üzerine yazılan safsataları bize okutmak ve bizi doğru yolumuzdan şaşkırtmak istiyorlarsa bilsinler ki zahmet etmiş olacaklardır.

Gençler; büyüklerinizin yolundan gidiniz, saf ve temiz dinimizi öğreniniz ve bu gibi propagandalara aldanmayınız. Onların Hazreti İsa'dan bekledikleri cenneti ve cehennemi, biz yine onlara bırakıyoruz. Yeter ki bizi rahat bıraksınlar.³²

Ulaşabildiğimiz gazete yazılarından ikincisi olan 1948 tarihli bu metin, Seyirci müstear ismi tarafından yazılmıştır. Yazı, yabancı din propagandasına karşı eleştirel bir bakış açısıyla kaleme alınmış, güçlü bir savunmacı üslup sergilemektedir. Yazının temel savunma stratejisi, "Türk cemaati" ve "Müslümanlık" kimliklerini tehdit altında göstererek bir birlik çağrısı yapmaktır. Yazının oldukça duygusal ve müdafaa dolu bir dille yazıldığı, açık bir öfke ve kaygı ifadesi taşıdığı görülmektedir. Yazar bu şekilde okuyucuyu dikkate çağırarak, dinî propagandalara karşı harekete geçmeye teşvik etmektedir. Yazar, misyonerlerin Hıristiyanlığa ait öğretilerini safsata olarak tanımlayarak onların etkisizliğini vurgularken aynı zamanda bu propagandadan duyulan korkuyu da yansıtmaktadır. Bunun sebebi ilgili yıllarda adadaki din eğitimi noktasındaki boşluktur. Ada halkının Türkiye'den ilgili dönemde din adamı veya dinî eğitim verebilecek bir okul talepleri vardır. Ayrıca yazı, misyoner teşkilatların Türk cemaatine yönelik propagandasını kültürel ve dinî kimlik bağlamında bir tehdit olarak algılamıştır.

1.3. Lisede Yeni Din Öğretmeni (Alaycı)

Kimsenin Lise'ye yeni din öğretmeni geldiğinden haberi yok. İhtimal diğer Lise öğretmenleri bu yeni arkadaşlarını bilmiyorlar. Belki de Lise başöğretmeni idare ettiği okulda bir kimsenin fahri din dersi verdiğinden haberdar değildir... Bu yeni öğretmen, Sayın Asım Efendi'nin iki sene evvel yaptığı gibi haftada bir kere gelip Lise'de bir odada topladığı gençlere din dersi veriyor. Lâkin mevzubahis öğretmen ne Asım Efendinin milletinden ne de dilindedir. Verdiği ders, telkine çalıştığı din, gençlere aşılacak istediği fikirler Asım Efendi'ninkinden çok farklıdır. Bu sayın bay bir Amerikan, yaymağa uğraştığı din bizim dinimiz olan Müslümanlık ile alâkası olmayan ve onun tabiri ile 'The true religion'dır.³³ Henüz yirmi üç yaşında olan bu Amerikan genci her Pazar Liseye gelmekte, sair öğretmenler gibi bir sınıfa girip kürsüye çıkmakta ve sınıfa topladığı yirmi otuz gence misyonerliğini yaptığı din hakkında konuşmakta, onlara serbestçe istediği fikirleri telkin etmektedir. Çantasında getirdiği kitapları açıp okumakta ve gençlere de okutarak onlara bazı sualler

³² *Hür-Söz*, "Yabancı Din Propagandası (Seyirci)" (27 Ocak 1948).

³³ Gerçek din.

sormaktadır. Bu genç din hocası sa'yinin³⁴ semeresini görmeğe başlamıştır. Çünkü daha şimdiden telkin ettiği fikirler tesirini göstermeğe, birkaç genç onun söylediklerinin doğru olduğunu iddiaya başlamışlardır. İşte Lise'de din hocası bulunmadığını, din tedrisatı yapılmadığını söyleyenler görsünler. Lise'de din hocası var. Fakat tedrisat esnasında Müslümanlıktan, İslam dininden bahsetmez. O başka mesele!..

Şimdi soruyoruz; bu hal ne vakte kadar devam edecek? Bu misyoneri tedrisatına devamdan kim menedecek? Fahrî ders veren lütufkâr baya, dinini başka yerde yaymasını söyler ve her Pazar gelip ders verdiği bu mektebin İslam Lisesi!³⁵ Olduğunu hatırlatır, oraya her isteyen istediği saat ve vakitte giremeyeceğini unutmamasını rica ederiz. Türk talebeye dinleri olan İslâmiyet hakkında konuşacak biri bulunmazken ve mektebin ismi 'The Moslem Lycee'³⁶ iken ve bu mektepte eskiden olduğu gibi sık sık konferanslar vermek mümkün olmazken bir misyonerin istediği saatte gelerek Türk gençlerine açıkça dinlerinin ve sair dinlerin yalan ve uydurma olduklarını söyleyebilmesi ve saatlerce muallim kürsüsünde konuşması nasıl olur?³⁷

Yazının temel argümanı, Müslüman bir okulda İslamiyet hakkında yeterli bilgi verilmezken yabancı bir din öğretmenin Hıristiyanlık öğretilerini yaymak üzere görevlendirilmiş olmasıdır. Yazı, bu durumu kültürel ve dinî kimliğe karşı bir tehdit olarak tanımlamakta ve okulun misyonunun dışında bir durum olduğunu iddia etmektedir. Nitekim iddiasında haklıdır. Dönemin şartları dikkate alındığında İslami eğitim taleplerinin karşılanmadığı görülmektedir.³⁸

Yazıda, olayın ciddiyetine ve yayılma tehlikesine değinilip ardından misyoner faaliyetlerin durdurulması gerektiğine yönelik bir sonuca varılmaktadır. Ancak, bunun nasıl yapılması gerektiği ile ilgili bir öneride bulunulmamaktadır. Kıbrıs Türk toplumu uzun yıllar dinî değerlere sahip çıkma ve din eğitimcisi temini gibi konularda sorunları ortaya koymakla birlikte çözüm getirememiştir. Bir çözüm olması amacıyla açılan ancak sadece 18 yıl hizmet veren ve sadece 11 öğrencinin eğitim gördüğü, sonuç itibariyle öğrencisizlikten kapanan *İslam İlahiyat Okulu* bu duruma güzel bir örnektir.

³⁴ Sözlükte "çalışmak; yürümek, koşmak" gibi anlamlara gelmektedir Salim Ögüt, "Sa'y", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2009).

³⁵ 1930'lu yıllardan itibaren burada bahsedilen lisenin adı bazen Lefkoşa Türk Lisesi bazen Kıbrıs İslam Lisesi olmuştur. Lisenin adının İslam Lisesi olması bazı araştırmacılara göre Kıbrıs Türk halkına milliyetçiliği unutturmak için İngilizler tarafından uygulanan bir taktiktir. 1936-1950 yılları arasında okulun adı İslam Lisesi'dir. Balyemez - Yavaş, "Osmanlı'dan İngiliz Dönemine Kıbrıs Türk Eğitimi ve Türk İşleri Komisyonu Raporu", 183-187.

³⁶ Çevirisi bu şekilde olmasa da: İslam Lisesi.

³⁷ *Hür-Söz*, "Lisede Yeni Din Öğretmeni (Alaycı)" (01 Haziran 1948).

³⁸ *Türk İşleri Komisyonunun Ara Raporu 1949* (Lefkoşa: Hükümet Basımevi, 1950).

Okul 1950 yılında kapanmıştır.³⁹ Örneğin bu yazıda misyoner faaliyetlere karşı nasıl önlem alınabileceği, okul yönetiminin bu konuda nasıl bir sorumluluk üstlenebileceği gibi bir öneri bulunmamaktadır. Yazıda Türklüğün yok olması ile Müslümanlığın yok olmasının ilişkilendirilmesi dikkat çekmektedir.

1.4. Ahlaksızlık Bu Kadar Olur!

Dünkü gazetemizde bir yabancının kendi öz mektebimize gelerek bir kısım tezviratla⁴⁰ mukaddes tanıdığımız inançları baltalamakta olduğu hakikatini belirtmiştik. Amerika'dan ödenen ve (inanıp inanmadığı bir yana) kurulmuş bir gramofon makinesi gibi muayyen bazı dini doktrinleri Şark memleketlerine yaymağa çalışan misyonerlerden birisinin, Lisenin sınıf, kürsü ve teşkilatından istifade etmekte olduğunu görüyoruz... Birbiri ardına 5-6 haftanın her pazar gününü mektebin muayyen bir dershanesi bir mabed⁴¹ çocuklarımıza ders vermek için, kültür ve seciye yaratmak için hazırlanan kürsü bir misyoner papazına mihrap vazifesi görüyor da mektebin idaresinden mesul olan bu memleket bütçesinden, vergi veren bu halkın kesesinden para alan mektep idare amiri (müdür) bundan haberdar olamıyor. Bu meseleyi iki cepheden tetkik edebiliriz:

1. Mektep, yapılan bu müfsidane hareketi görüyor ve fakat bunu görmezden gelerek meseleye göz yumuyor... O halde yapılan bu göz yummayı çocuklarımızın dini itikadına karşı işlenmiş bir cinayet olarak vasıflandırabilir ve bu mesuliyetin cezasının mektep müdürünün bu mektepten uzaklaştırılmasıyla verilmesinin en doğru hareket tarzı olabileceğini belirtiriz.

2. ihtimal olmak üzere: mektep idaresinin yapılan bu hareketi haber almadığını farz edersek, bu da aynı idarenin ehliyet ve idare bakımından kâfi bir enerji ve liyakate sahip bulunmadığını gösterir. Düşünmeli ki mektebin kürsüsünden değil de mektebin avlusundan bile çocuklarla yabancı birisinin temas halinde bulunması doğru olamaz.

Dünyada bu kadar serbest ve başıboş bırakılmış başka bir mektep idaresi gösterilemez. Buna en hafif manasıyla lakaydi denilebilir. Kayıtsız insanların ise mektebimizin başında bulunmaması lazımdır. Biz dünkü nüshamızda bu meseleyi açıklarken, bu mesuliyeti duyduk ve onun içindir ki mektep idaresinin başında bulunan zatın bu hareketten sonra artık mekteple alâkasının kesilmesi lüzumuna ehemmiyetle işaret ediyoruz. Her hareketi ile milli ve

³⁹ Volkan Nurçin, "İngiliz İdaresi'nde Kıbrıs'ta Din Görevlisi Yetiştiren Bir Kurum: İslam İlahiyat Okulu", *Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5/2 (31 Aralık 2019), 203-238.

⁴⁰ Yalan dolan şeyler, dedikodular "Tezvirat" (Türk Dil Kurumu) (Erişim 31 Temmuz 2025).

⁴¹ İbadet etmeye mahsus yapı, tapınak Ahmet Güç, "Mâbed", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2003).

sosyal düşünce ve telakkilerimizi baltalayan bir zatın⁴² senelerden beri inadane bir ısrarla mektebimizin başında bulundurulmasındaki maksadın ne olduğunu anlayamıyoruz. Yıllarca...genç ruhlara aşâğılık duygusu ve beynelmilecilik zihniyeti aşılamağa olan bu idarenin değışmesi lazımdır.

Bir yandan 'İslam Lisesi' diye ısrar ve inatla adı bu şekilde değıştirilen bu mektepte dini akideler (güya fizik hakikatlerine uymaz diye) her gün bir vesile ile baltalanır ve mukaddes itikatlar gündün güne zayıflatılırken, öteden bu şekilde talebenin itikatlarına ve ailevi, ananevi ve tarihi ve din ve akidelerine de tecavüz edilmesine imkân verilmiş olması asla affolunamaz. Çünkü biz, burada İngiliz bayrağının himaye ve müsadekâr aguşunda kalmış olan bir avuç Türk, şayet kendi milli benliğimizi ve dini itikad ve ananelerimizi kaybedecek olursak, zamanla çoğunluk içerisinde kaybolup gideceğiz. Ve işte o zaman, şimdiki muvazenenin bozulması neticesiyle Hükümet de idare bakımından daha müşkil, daha tehlikeli ve daha önemli bir duruma girmiş olacaktır.⁴³

Yazı bir önceki günün devamı olarak dönemin eğitim ve dinî konularda yaşanan tartışmalarını ve bu konularda duyulan endişeleri dile getirmektedir. Yazar önceki güne göre üslubunu bir miktar daha keskinleştirmiştir. Yazar her iki günde yazdığı yazılarda İngiliz idaresi altında bulunan ada Müslümanlarının milli kimlikleri ile eğitim ilişkisi üzerinde durmaktadır. Bu bağlamda, yabancı bir misyonerin okulda faaliyet göstermesi "milli" değerlere ve "mukaddes" inançlara tehdit olarak görülmektedir. Yazar, dinî değerlerin okulda öğretilmesi gerektiğini öne sürerken, bilimsel eğitimin dinî değerlerden bağımsız yürütülmesine karşı çıkmaktadır.

Yabancı bir misyonerin "şark ülkelerine" dinî doktrin yaymaya çalışmasını eleştiren yazar, Batı'nın Doğu üzerindeki kültürel etkisine tepki göstermektedir. Yazıda öne sürülen argüman, bu tür etkileşimlerin gençleri "beynelmilecilik zihniyetine" sevk ettiği ve milli değerlerden uzaklaştırdığı yönündedir. Okulun müdürünün İngiliz İdaresi tarafından atanan bir İngiliz olduğu nazarı dikkatten çıkarılmamalıdır. Bununla birlikte yazar tarafından maneviyatın kaybedilmesi ile milli benliğin kaybedilmesi ilişkilendirilmiş, çoğunluk içerisinde kaybolmaya yani asimilasyona dikkat çekilmiştir. Bu durumla ilişkili olarak yazı, misyonerlik faaliyetlerini Kıbrıs Türklerinin milli birliğine ve dinî bütünlüğüne yönelik bir tehdit olarak ele almakta, bu tarz

⁴² Tespit edebildiğimiz kadarıyla bu dönemde İslam Lisesi'nin müdürü okula bu ismi de veren Harold Wood'tur. Wood 1937-1949 yılları arasında Kıbrıs İslam Lisesi müdürlüğü yapmıştır. Hem okulun adının tekrar Lefkoşa Türk Lisesi olması hem de liseye Türk müdür atanması konusunda Kıbrıs Türkleri arasında yoğun bir gayret gösterilmiştir. Neticede 1949-1950 eğitim öğretim yıllarında Türkiye'den Yavuz Gonnolu adında bir Türk müdür liseye tayin edilmiştir Derya Çakıcı, "İngiliz İdaresi Döneminde Kıbrıs Türklerinin Toplumsal Meselelerinin Çözümünde Dr. Fazıl Küçük'ün Rolü", *Mavi Atlas* 11/1 (28 Nisan 2023), 129.

⁴³ *Hür-Söz*, "Ahlaksızlık Bu Kadar Olur!" (02 Haziran 1948).

faaliyetlerin uzun vadede Türk toplumunun benliğini ve değerlerini kaybettireceği endişesini ifade etmektedir. Yazının tarihsel bağlamda, Osmanlı sonrası dönemde yaşanan kimlik arayışlarına, kültürel çatışmalara ve Batı ile ilişkilerde yaşanan gerilimlere bir tepki niteliğinde olduğu söylenebilir. Yazı, eğitimin laik ve evrensel değerlere dayalı bir şekilde mi yoksa dinî ve milli esaslara uygun şekilde mi sürdürülmesi gerektiği yönündeki tartışmalara katılmakta ve ilgili meselede ikinciden yana net bir tavır almaktadır.

1.5. İslamiyet ve Diğer Dinler Etrafında

Bir Misyonerin yabancı itikatlar ve din hakkında Lisede faaliyette bulunduğunu bundan evvel gazetenizde yazmıştınız. Bu yazı, bana takriben 30 sene evvelki bazı çabalamaları hatırlattı: O zaman Amerikan Protestan cemiyetinin Kıbrıs'ta bir şubesi vardı. Mr. Mac Carol ve kardeşi. Bunlar pazar günü kiliselerinde dini vaiz⁴⁴ ve ayinler yaparlardı. Bu cemiyetin 10 milyonluk bir sermayesi olduğunu ve binlerce şubesi bulunduğunu o zamanlar bu misyonerlerden dinlemiştim. Onlarla o zamanlar yine dini konular üzerinde itirazlar ederdim...

O zaman bazı Türkler de bu cemiyete gelirler, fakat biraz aylık veya meccani⁴⁵ doktora bakınmak için giderlerdi. Türklerden tek bir adamın din değiştirdiğini duymamışım. Fakat bazı Rum gençlerinin bu cemiyete girdiklerini görmüştüm. Evveleri bizim mektebimize din hocası gelir dini vaiz dersler verirlerdi. Fakat şimdi duymuyorum. Hâlbuki Amerikan mekteplerinde ve İngiliz mektebinde her Pazar din ve mezhep ayırmaksızın, mektebin kilisesine giderek orada ayin dinlemek mektebin şartlarından biridir. Gitmemek cezayı iltizam eder. Ermeniler de böyle, Rumlar hatta Maronitler⁴⁶ de. Bunların mekteplerinde her zaman rahip gelir ve dini vaiz ve ders verir. Gelelim mekteplerimize gelen bir misyoner hadisesine ve bu misyonerlerin neşretmiş oldukları dinimizce yanlış sözlere: Allah evvelâ gökte imiş, sonra yere inmiş, bu koca kâinatı yaratan Allah'ı çarmıha germişler! O ölmüş üç gün sonra dirilmiş... Demek üç gün dünya Allahsız kalmış!... Eğer bizzat Allah değilse ve Oğlu idi ise üç gün sonra değil hemen kalkmalı idi. Sonra haşa bu Allah'ın Meryem'in rahmine girdiğini inkâr mı ediyorlar? Farz edelim ki oğlu idi. Yahudiler itham etmişler. Bu kadar hakaret ve tokatlardan sonra çarmıha germişler. Pederullah da elleri bağlı bu feci manzaraya tahammül etmiş ve gidip kurtarmamış!...

Hiç böyle baba tasavvur eder misiniz? Bu da neden ileri gelmiş: Deniliyor ki Âdem babamız bir kabahat irtikap etmiş ve bu kabahatten bütün beni beşer, Âdem evlatları mesul olmuşlar. En sonra Allah sevgili oğlunu göndererek

⁴⁴ Muhtemelen "vaaz" anlamında.

⁴⁵ Ücretsiz, parasız, bedava.

⁴⁶ Marûniler.

veyahut bizzat kendini feda etmiş, çarımhta ölmüş ve kanını dökerek dünyayı bu günahattan kurtarmış ve halaskâr⁴⁷ olmuş!

Bu Hıristiyanların bir itikadıdır! Bu esas itikadı 1105 tarihinde ölen Kanterburi⁴⁸ kilisesinde Sen Ancelon⁴⁹ isminde bir rahip koymuştur. Birçok Hıristiyan muharrirleri ve mütefekkirleri buna itiraz ettiler. Ve meselâ neden bu halaskâr Nuh tufanından evvel gelip de onları da kurtarmadı? Hazreti Musa İsrail oğullarını Mısırdan çıkarmış ve Firavunların zulmünden kurtarmış, Kızıl denizi geçirterek selamet yakasına çıkarmıştı. Hâlbuki Hazreti İsa üç buçuk sene kavmini doğru yola davet etti. 12si iman etti bir tanesi de çürük çıktı. Hakiki Tanrı Teâlâ kendisine bir muvaffakiyet sağlayamayarak kavmini bir yere toplama nusretini göstermedi. Hazreti Muhammed'den 600 sene evvel gelen Hazreti İsa dünyayı tam ve mükemmel bir hakikate götüremeyeceğini, çünkü devrinin bu hakikati kavrayamayacağını anlamış ve anlatmış, havarilerine hitaben "size söyleyeceğim daha çok şeyler var lâkin şimdi tahammül edemezsiniz. O Hakikat Ruhu geldiği zaman size hakikati irşad edecektir" demiştir.⁵⁰ Bu Hakikat Ruhu kimdir? Şüphesiz ki Hazreti Muhammed'den başka birisi değildi. Misyoner kitaplarında görürüz, derler ki Hazreti İsa dini neşretti. Hâlbuki İncil diyor ki "Cümle emirlerin birincisi budur Ey İsrail dinle; Allah'ımız rabbi vahittir"⁵¹ Demek ki İsa'nın da dini İslâm idi. Zira dünyada din birdir, o da Allah'ın birliği meselesidir. Cenabı Hak beşeriyeti meleklerden üstün yaratmıştır. Ve bu yüksek fıtratta yarattığı insanların şimdiye kadar gönderdiği peygamberleri bu yüksek hakikati bildirmek için gönderdi. Tanrı insanlara bildiriyor ki bir takım taş, resim ve mahlûk olan eşyaya boyun eğmesin, onların önünde tevazu etmesin.

İsa'nın şeraitine gelince, "Ben Musa'nın şeriatını bozmağa geldim. Bir nokta zail olmayacaktır" Bir de İsa'nın kitabı ve havarilerinden bahsediliyor; İsa'nın kitabı olduğunu iştirmedim. Bildiğim ve tarihin söylediği Milattan 308 sene sonra İznik'te⁵² toplanan Sinod meclisinde 54 İncil bulunmuş ve bu İncillerin

⁴⁷ Kurtarıcı.

⁴⁸ Canterbury.

⁴⁹ Alsalm. Burada bazı hatalar olduğu görülmektedir. Bir papaz olan Anselm, 1033-1109 yılları arasında yaşamıştır. 1109 yılında Canterbury Başpiskoposu olmuştur. Tanrı'nın varlığına dair birçok çözüm üretmiştir. Yazarın burada bahsettiği muhtemelen budur. Skolastiğin babası olarak tanınmaktadır Banu Ünal, "Anselm of Canterbury and Scholastic Thought", *International Scientific and Vocational Studies Journal* 2/2 (Aralık 2018), 93-98.

⁵⁰ Size daha çok söyleyeceklerim var, ama şimdi bunlara dayanamazsınız. Ne var ki O, yani Gerçeğin Ruhu gelince, sizi tüm gerçeğe yöneltecek. Çünkü kendiliğinden konuşmayacak, yalnız duyduklarını söyleyecek ve gelecekte olacakları size bildirecek. O beni yüceltecek. Çünkü benim olandan alıp size bildirecek (Kitab-ı Mukaddes, 2019, Yuh. 16:12-14).

⁵¹ Mar. 22:34-40

⁵² Hıristiyanlıkta kiliseye bağlı bütün piskoposların katılımıyla düzenlenen, önemli dinî konuların tartışılıp karara bağlandığı genel (ekümenik) konsillerin ilki olup İmparator I. Konstantinos'un daveti üzerine 325 yılında İznik'te gerçekleştirilmiştir. İncillerin sayısının bu konsilde dörde düşürüldüğü bilgisi tutarlı değildir. Ayrıca yazarın 308 yılına işaret ederek yapıldığı görülmektedir Francis Dvornik, *Konsiller Tarihi İznik'ten II. Vatikan'a*, çev. Mehmet

içinden 4 tanesini intihap etmişler. Mütebakisini yalandır diye reddetmişler. Burada bir mesele var. Diğerlerinin sahi olduklarını nereden anlamışlar. Luka-Markos bu iki adam denildiğine göre, İsa'yı görmemişler. Yalnız Patrası⁵³ görmüşler. Patrastan sonra Kıbrıs'a tekrar gelen ve Mağusa civarında metfun bulunan havarilerden Barnabas isimindeki havarinin İncili mezarında bulunmuş⁵⁴ ve fakat bu İncil kabul edilmemiştir. Denildiğine göre, mezkûr İncil Konstantin'in fikrine uymamış ve diğerleri gibi reddedilmiştir. İnciller hakkında Walter'i okumak kâfidir. Walter diyor ki; "balıkçı makulesi gibi adamların yazdıkları ve birer tercüme-i halden ibaret olan bu İnciller, birbirine uymayan zıt birtakım yazılardan ibarettir. Musa peygamberin Turi Sina'dan getirdiği levhalarda Allah'ın birliğini yazıyor. Bir de "ne yerde ne semada ne de yerin altında hiçbir resim yapmayınız" sözü on tembihin⁵⁵ ikincisidir. Mekteplerimize kadar sokulan Misyonerler kendi dindaşlarına baksınlar, Kiliseleri hep put ve resimlerle dolmuş. Tanrıya şükür biz Müslümanlar resim de olsa öyle mahluk olan eşyaya ibadet etmiyoruz ve yalnız tek, kadir ve kayyum olan bir Allah'a ibadet ediyoruz.⁵⁶

Önceki iki yazının bir devamı niteliğinde olan bu yazının içeriği, misyoner faaliyetler ve İslamiyet'in diğer dinlerle mukayesesi üzerine odaklanmaktadır. Gazetede yazının yayımlanmasından 30 yıl önce Kıbrıs'taki Amerikalı Protestan misyonerlerinin dinî faaliyetleri üzerinden, İslam ve Hıristiyanlık arasındaki teolojik farklılıklara dair bazı eleştiriler sunulmuştur. Yazar, özellikle misyonerlik faaliyetlerini eleştirmekte ve Hıristiyanlığın Tanrı'nın birliğine dair öğretisini sorgulamaktadır. Aynı zamanda İsa'nın öğretilerinin özünün İslam ile uyumlu olduğuna dair bir argüman geliştirmektedir. Bununla birlikte tarihler ve şahıslarla ilgili net olmayan ve hatalı bilgilerin olduğu gözlemlenmektedir. Yazının yazıldığı dönem dikkate alındığında eğitim sisteminin değişimi noktasında reformlar dikkat çekmektedir. Yazı, günümüzde Kıbrıs'ın kültürel ve dinî kimliğinin şekillenmesi sürecinde önemli bir belge niteliği taşımaktadır. Toplumun bir kesiminin yabancı kültürlerin etkisi altındaki tepkilerini anlama açısından da kaynak niteliği taşımaktadır.

Aydın (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1990); Mustafa Sinanoğlu, "İznic Konsili", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2001).

⁵³ Petrus.

⁵⁴ Bu olay, Kıbrıs Rum Ortodoks Kilisesi'nin otosefal bir kilise olarak kabul edilmesine vesile olmuştur Batuk, *Bir Polemik Aracı Olarak Barnabas İncili*; Şengil, "Barnaba", 171-183.

⁵⁵ On Emir.

⁵⁶ *Hür-Söz*, "İslamiyet ve Diğer Dinler Etrafında" (19 Haziran 1948).

1.6. Asıl Kabahat Kimde?

Terra Santa mektebine⁵⁷ devam eden çocuklarımızın göğüslerine hac şeklindeki alâmeti fârikayı koymak mecburiyeti hakkında yazılan bir yazı üzerine, o mektepte evlatları olan 3 kişinin imzası ile aldığımız bir mektupta yazıldığına bakılırsa; okul dışında bu alametifarikanın (arma!) konulması mecburi değilmiş!

Evlatlarını, kendi öz mektepleri Lisede okutamayan bu talihsiz ebeveyn, kabahatin ihtiyaç nispetinde mektebimiz olmaması sebebiyle hep teşkilatsızlığımızda olduğunu söylemekte ve esasen bir misyoner mektebi olan "Terra Santa"nın armasını, mevcut Türk talebenin değiştiremeyeceğinin tabii olduğunu açıklamaktadır. Kendi evlatlarımızı barındıracak teşkilatlı bir değil birkaç mektepten mahrum oluşumuzun kabahatini acaba kime yükletelim? Bize kendi Lisemizi bile idare hakkını vermeyen şimdiki Tâli Mektepler İdaresi teşkilâtına⁵⁸ mı? Yoksa fakir öğrencilere yardım sandığına bile ehemmiyet vermeyen zenginlerimize mi?⁵⁹

Yazı, 1948 yılında Kıbrıs'ta eğitim sistemi ve yerli okulların yetersizliği konusunda toplumsal bir eleştiri sunmaktadır. Yazarı gizli olan yazıda, Türk öğrencilerin kendi okullarında eğitim alabilme imkânlarının kısıtlı olması sebebiyle, "Terra Santa" gibi misyoner okullarına yönelmelerinin bir zorunluluk hâline geldiği vurgulanmaktadır. Yazara göre, Terra Santa okulunun zorunlu hâle getirdiği öğrencilerin göğüslerinde taşıması gereken hac sembolü gibi dinî semboller, yerli eğitim kurumlarının eksikliklerinden kaynaklanan yapısal bir sorunun neticesi olarak Türk öğrenciler tarafından kabul edilmek zorunda kalınmaktadır.

Yazıda, ebeveynlerin kabahati okul altyapısının yetersizliği ve devletin okullar üzerindeki yönetim eksikliğine bağlaması eleştirilmektedir. Yazı, dönemin ada sosyal hayatında yerli okulların kapasitesizliği, altyapı eksiklikleri ve toplumun bu konuda duyarsız olan kesimlerine karşı yöneltilen eleştirilerin bir yansımasıdır. Yazar, kendi çocuklarına eğitim imkânı sunamayan ailelerin karşı karşıya kaldıkları zorunlu tercihleri, eğitimdeki örgütsel yetersizliklere dikkat çekerek ortaya koymaktadır. Bir misyoner okulunda çocuklarını okutma heveslisi olan Türk aileleri de sert bir şekilde eleştirmektedir. Bu yazı ile birlikte 1948 yılında Kıbrıs'ta misyonerliğe, misyoner okullarına, Türklüğün sindirilmesine ve İslam'ın unutturulmasına

⁵⁷ 1641 yılında Fransisken rahipler tarafından kurulmuş olan ve bugün Marunî toplumuna hizmet eden okul. Anaokulu, ilkokul ve lise kısımları vardır. CyprusNet CYN, "Terra Santa College", *Cyprus Schools* (Erişim 23 Aralık 2024).

⁵⁸ İngiliz idaresi döneminde Kıbrıs Türk halkının seçtiği komisyonlar tarafından yönetilen eğitimle ilgili teşkilat. Çakıcı, "İngiliz İdaresi Döneminde Dr. Fazıl Küçük'ün Rolü", 126.

⁵⁹ *Hür-Söz*, "Asıl Kabahat Kimde?" (03 Aralık 1948).

bağlanan olaylara karşı gazetelerde yoğun bir tepkinin olduğunu görmekteyiz.

1.7. Konferans

Pazar günü LTKS⁶⁰ binasında KATAK⁶¹ toplantısından evvel Sayın Raci Hoca⁶² tarafından dini bir konferans verilmiştir. Halk bu dini konuşmayı çok isabetli bulmuştur. Çünkü aynı vakitte Türk mahallesinde Yehova⁶³ dinini halka aşlamak isteyen Misyonerler dinleri hakkında konuşmalar yapmakta ve Türkçe olarak konuşmaları megafonla halka terceme olunmaktaydı. Müslüman cemaatimizin bu gibi Misyonerlere kanmayarak dinlerine sınıksız bağlı kalacaklarından hiç şüphemiz yoktur...⁶⁴

Misyonerlikle ilgili ulaşabildiğimiz 1949 yılı Mayıs ayına ait bu yazı, Kıbrıs Türk toplumunun dinî hassasiyetlerini ve toplumsal dayanışmasını vurgulayan bir tutum sergilemektedir. Yehova Şahitlerinin misyonerlik çalışmaları ve Türk mahallesinde propaganda yapmaları, toplumun bazı kesimlerinde tepkiyle karşılanmıştır. Yazı, Müslüman cemaatin kendi dinine bağlı kalacağına duyulan güveni ifade ederken, Türk ve Müslüman mahallelerinde bu tür yabancı dinî propagandalara karşı dikkatli olunması gerektiğini vurgulamaktadır. Ayrıca, halkın bu tür misyoner faaliyetlerine kapı aralamamasının ve toplum içinde bu etkinliklere yer verilmemesinin önemi üstü kapalı bir tehdit ve uyarı ile hatırlatılmaktadır.

1.8. Bayram Münasebetiyle

Bu yaz memleketim Kıbrıs'ta geçirdiğim bir buçuk ay içinde en fazla nazarı dikkatimi celbeden şey Hristiyan misyonerlerin adada hummalı bir şekilde

⁶⁰ Lefkoşa Türk Spor Kulübü.

⁶¹ Kıbrıs Adası Türk Azınlığı Kurumu. 1943 yılında kurulmuştur. Kıbrıs Türk toplumunun ekonomik ve kültürel gelişmelerine önemli katkıları olan bir teşkilat özelliği göstermiştir. Emrah Balıkcıoğlu, "KKTC Millî Arşiv Belgeleri Işığında Kıbrıs Adası Türk Azınlığı Kurumunun (KATAK) Kıbrıs Türk Toplumuna Yararına Yürüttüğü Faaliyetler (1943-1946)", *Vakanüvis - Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi* 4/1 (23 Mart 2019), 26-50; Nuri Çevikel, *Kıbrıs'ta Osmanlı Mirası 1570-1960* (İstanbul: 47 Numara Yayıncılık, 2006), 341.

⁶² Daha önce Hür-Söz yazarı olarak adı geçen M. Raci veya Raci Hoca, özellikle 1940'ların sonu 50'lerin başında hem köyleri gezip halkın dini bilgilerini pekiştirmiş hem de Hür-Söz'de yazılar yazarak halkın bilinçlenmesini sağlamıştır.

⁶³ Amacı "bütün dünya milletlerini Yehova İsa'nın dünya krallığı altında toplamak" olan Hristiyan misyoner topluluğu. Kurucusu Charles Taze Russel'dir. Fahri Kayadibi, "Yehova Şahitleri", *Diyanet İlmî Dergi* 28/2 (1992), 83-90; Günay Tümer, "Yehova Şahitlerinin Mahiyeti ve Ülkemizde Mer'î Hukuk Karşısındaki Durumu", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 26 (1983), 491-548; Günay Tümer, "Yehova Şahitleri Hareketi ve Bir Din Olup Olmadığı", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 27 (1985), 221-263. Bugün Kıbrıs'ta az da olsa faaliyetlerine devam etmektedirler. Yehova'nın Şahitleri (JW), "Kıbrıs: Orada Kaç Yehova'nın Şahidi Var?" (Erişim 23 Aralık 2024).

⁶⁴ *Hür-Söz*, "Konferans" (31 Mayıs 1949).

çalışmalarıdır. Amerika'da hususi surette yetiştirilmiş olan bu kadın ve erkek misyonerler herkese yapabildiği kadar telkin yapmağa çalışmaktadırlar. Adadaki varlığımızın idamesi için bu tehlikeye karşı da ikinci bir cephe kurmak zamanı gelmiş ve hatta geçmiştir. Bu iş daha ziyade Evkaf idaresi ile öğretmenlere düşmektedir. Her Rum köyünde bir kilise ve papaz olduğu, kiliselerinde dinî ve siyasi konuşmalar yaptıkları halde her Türk köyünün camisi ve hocası olduğunu pek zannetmiyoruz. Her köyün camisi ve mutlaka bir hocası olmasını sağlamak Evkaf idaresinin vazifesidir. Köye giden öğretmenin yalnız çocuklara değil bütün köy halkına faydalı olması lâzımdır. Dinî ve millî günlerde köy halkına lâzım gelen konuşmayı yapması lazımdır. Adada dolaşan misyonerlerin karşısında Müslümanlık ciddi surette tehlikededir. Gençler ve bilhassa yabancı okullarda okuyan çocuklar Müslümanlığın kıymetini bilmemektedirler. Bu okullar ve misyonerler Türkçe basılmış propaganda kitaplarını dağıtarak körpe dimağlara azamî tesiri yapmağa çalışıyorlar. Adada dört tarafımızı sarmış olan iğrenç ideolojilere ve fena niyetlere karşı uyanık olmakla mukaddes varlığımızı koruyabiliriz.⁶⁵

Hasan İskeleli'nin⁶⁶ bu yazısı, Kıbrıs'ta yaşayan Türklerin dinî ve kültürel kimliklerinin korunmasına yönelik bir çağrı niteliğindedir. İskeleli, Kıbrıs'ta misyonerlik faaliyetlerinin yoğunlaştığını ve adada Müslüman Türk toplumunun dinî kimliğini tehdit ettiğini düşünmektedir. Yazıda, bu tehlike karşısında Müslüman topluma liderlik etme görevinin özellikle Evkaf İdaresi ve öğretmenlere düştüğüne işaret edilmektedir. İskeleli, Rum köylerinde kilise ve papazların varlığının doğal karşılandığını, fakat Türk köylerinde cami ve imam bulunmadığını belirterek her köyde cami ve imam bulundurulmasının önemini vurgulamaktadır. Bu durumu düzeltmenin Evkaf İdaresi'nin sorumluluğunda olduğunu ifade ederken öğretmenlerin de köylerde sadece çocuklara değil, tüm halka rehberlik yapması gerektiğini belirterek özellikle dinî ve milli günlerde halkı bilgilendirmenin ve motive etmenin önemini vurgulamaktadır. İlgili dönemde Evkaf İdaresi Müslümanların sıkıntıları ile ilgilenmemekten ve camilerin imar ve inşaa faaliyetleri ile meşgul olmamaktan dolayı sık sık eleştirilmektedir. Bugüne yansıyan yönüne baktığımızda camilerle ilgilenilmemesi ve din görevlisi atanmamasının ağır sonuçları olduğu görülmektedir. Toplumda Müslümanlar açısından sendikal anlamda dinî eğitime karşı bir refleks oluştuğu medya haberlerine yansımaktadır. Sosyoloji alanı çalışmaları ile daha detaylı veriler elde edilebilir.

Buraya kadar 1940'lı yıllarda adada yoğun misyonerlik faaliyeti olduğu, yazılan yazılardan anlaşılmaktadır. 1947-1949 yılları arasında

⁶⁵ Hasan İskeleli, "Bayram Münasebetiyle", *Hür-Söz* (02 Ekim 1949).

⁶⁶ Kim olduğu tespit edilemedi.

misyonerlikle ilgili basına yansıyan haberlerin tümünün *Hür-Söz* Gazetesi'nde yayımlanması dikkat çekmektedir. Bundan hareketle adada basılan diğer gazetelerin misyonerlik faaliyetleri konusunda *Hür-Söz* kadar hassas olmadığı sonucu çıkarılabilir. 1949 yılında son olarak yukarıdaki *Hür-Söz* haberinden sonra 1963'e kadar diğer gazetelerde ulaşabildiğimiz kadarıyla misyonerlikle ilgili bir habere rastlanmamıştır. 1947-49 yılları arası ile ilgili iki ihtimal akla gelmektedir. Ya misyonerlik faaliyetleri çok yoğundur ya da misyonerlik gazetelerde yoğun gündem edilmiştir. Her iki durumda da Kıbrıs Türk toplumunun milli hassasiyetlerinin yanında manevi hassasiyetlerinin de olduğu sonucuna ulaşılabilir.

1.9. Misyoner Tehlikesi Karşısındayız

İlter Veziroğlu⁶⁷

Dostluk perdesi altında bizi içimizden yıkmak isteyen fikirlerin neler olduğunu yakından bilmemiz lâzımdır... Emperyalist emeller için istismarcılık yapanlar orduda zabıt, iş yerinde müdür, orduda casus değil artık. Toplumları kendi dinlerinden uzaklaştırarak, milletin sağlam imanını yıkmağa çalışan Hıristiyan misyonerlerin faaliyetleri bugün yurdumuzda açıktır. İlk merhale İslami inancın nüfusunu⁶⁸ kırarak gerek halkın gerek münevverin dimağında şüphe yaratmak ve hazır zeminden istifade etmektir. Bu sebeple en ücra köylerimize kadar bugün bu misyonerler girmekte, halka bedava kitap dağıtmakta ve telkinlerde bulunmaktadırlar. Birçok defalar misyoner tehlikesi olduğu belirtilmişse de mühimsenmemiş, onların yok denecek derecede oldukları açıklanmıştır. Şurasını önemle belirtelim ki bir misyoner; faaliyetinin semeresini derhal görmeye kalkmaz ve aceleci değildir, işte muvaffakiyetleri de buradadır. Komünizm, Siyonizm gibi bazı tehlikelerin intikal devrinden⁶⁹ istifade ederek Kıbrıs'ın bünyesine yerleşmesi şimdi (olmasa) bile ileride çok büyük dertlere sebep olması mümkündür. Kıbrıs halkının istikbalinden emin olması için tehlikenin tamamen kavranması, mukabil tedbirler almasına bağlıdır.

Yurdumuzda gerek doğrudan doğruya gerekse dolaylı olarak yapılan misyoner propagandasının ve temin ettiği kazancın hepsini tespiti imkân yoktur. Her ne kadar da toplumumuza şimdiye kadar bu propagandalar müessir olmamışsa da adanın ileride bu propagandaların kurbanı olması

⁶⁷ 1941 yılında Kıbrıs'ın Mehmetçik köyünde doğmuştur. 1961 yılında öğretmen olmuştur. Türkiye'de ve Kıbrıs'ın çeşitli gazetelerinde yazarlık ve gazetecilik yapmıştır Osman Yıldız, "Kıbrıs'ın Güzide Bir Gazetecisi ve Şairi: İlter Veziroğlu", *Kıbrıs Araştırmaları ve İncelemeleri Dergisi* 3/6-7 (06 Nisan 2021), 31-53.

⁶⁸ Nüfuzunu-etkisini anlamını kastetmiş olabilir.

⁶⁹ İngiliz idaresinden Kıbrıs Cumhuriyeti'ne geçiş anlamında intikal. Kıbrıs Cumhuriyeti 1960 yılında Kıbrıslı Rumlar ve Türkler tarafından Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'nin garantörlüğünde kurulmuştur.

ihhtimalinden üzüntü vericidir. Yapılan telkin ve propagandaların toplumumuz arasında ayrılık yaratmamasının (nedeni) milliyetçilik esaslarımızın birleştiricilik vasfına sadık kalmamız ve bunun için faaliyet göstermemizdir. Fakat yine de bu faaliyetlere karşı hazırlıklı olmalıyız. Büyük bir misyoner tehlikesi karşısında olan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin idarecileri tarafından durumun ciddiliği kavranmak ve mukabil tedbirlere başlanması cumhuriyet için yapılacak en büyük vazife olacaktır. Aksi takdirde bunların sorumluları olmaktan hiçbir zaman kurtulamayacaklardır.⁷⁰

İlter Veziroğlu tarafından *Nacak Gazetesi*'nde kaleme alınan yazı, Kıbrıs'ta faaliyet gösteren Hıristiyan misyonerlerin ülke üzerinde olumsuz etkiler bırakmaya yönelik stratejiler izlediğini iddia etmektedir. Emperyalist emeller doğrultusunda yürütülen bu faaliyetlerin Kıbrıs'ın toplumsal ve kültürel dokusuna zarar verdiği ve milli bir tehdit oluşturduğu savunulmaktadır.

Yazı, Hıristiyan misyonerliğini "emperyalist emeller" ile ilişkilendirerek, misyonerlik faaliyetlerinin Kıbrıs'ın iç istikrarını ve ulusal kimliğini zayıflatma amacı taşıdığını ileri sürmektedir. Yazar ada siyasetinin sıcak olduğu geçiş döneminin misyonerlerin hareketleri açısından rahat bir ortam oluşturduğuna da dikkat çekmektedir. Yazının aynı zamanda toplumun duyarsızlığına bir gönderme yaparak kaygı yaratma yolu ile misyonerlik faaliyetlerini durdurmayı hedeflediği görülmektedir. Yazı, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin misyonerlik faaliyetlerine karşı tedbir alması gerektiğini savunarak sonlanmaktadır. Öyle ki misyonerlik faaliyetleri sadece Müslümanları değil aynı zamanda Ortodoks Hıristiyanları da inanç anlamında tehdit etmektedir.

1.10. Hüseyin Efendi'ye Mektup

Seni bundan bir ay önce görmüştüm. Bana bu görüşmemizde "bu aralık yazılarının çoğu din konusuyla ilgili, ben bunları beğenmiyorum, niye böyle yazıyorsun" demiştin. Bir gerçek olarak kabul edilmelidir ki, yurdumuzdaki misyoner propagandası gün geçtikçe ilerlemektedir. Bunun en bariz şeklini köylerimize hatta okullarımıza kadar sokulan kişilerden ve bedava dağıtılan Türkçe broşürlerden anlıyoruz. Düşünürsek bu kimselerin gayelerinin ne olduğunu kolayca anlayabiliriz. Misyonerlerin gayesi Türk-Müslüman halkını kendi dinlerinden uzaklaştırarak Hıristiyanlığı benimsemektir.

Bütün güçleriyle aydınları, gençleri ve bilhassa halk tabakasını kendi taraflarına çekmek, onların zihinlerini kandırıcı telkinleriyle doldurmak için çalışmaktadırlar. Milletler maddi alanda ne kadar kuvvetli olurlarsa olsunlar, yaşamak için, yıkılmamak, köle mevkiine düşmemek için dinlerine sıkıca

⁷⁰ İlter Veziroğlu, "Misyoner Tehlikesi Karşısındayız", *Nacak* (22 Mart 1963).

bağlanmak zorundadırlar. Dinden uzaklaşan cemiyetlerde ahlâk çöküntüleri, yaşama düzensizliği meydana çıkar, toplum birliği yok olur.

Bugün maddi yönden çok zengin olan Amerika bunu bildiği içindir ki sıkıca dinlerine bağlanmıştır. Ve bunun içindir ki çeşitli misyoner propagandalarına karşı mukabil mücadele plânlarıyla çalışmaktadırlar. Oysa yurdumuz halkından İslamiyet'ten sıyrılmaya belirtileri inkâr edilemeyecek derecededir. Misyoner propagandalarına mukabil de programımız mevcut değildir. Türkiye'de bu alanda büyük hamlelerin yapıldığı bir devirde bizim de artık esaslı olarak bu yöne parmak uzatmamız zaruridir. Dinsizliği yaygın hâle getirmek ve sonra da emperyalist emeller için toplumları köleliğe mahkûm etme çabası şimdi başlatılmış değildir...

Yarın ne olacağımızı bir tarafa bırakalım. Çare gayet basittir. İslamiyet'e dönüş ve propagandalara mukabil akına girişmek. Kurtuluş ümidi daha parlaktır. Milletimizi içten kemiren bu sinsi düşmanlar meşum plânlarında bir dereceye kadar muvaffak olmuşlarsa da bunların yok edilmesi elimizdedir. Türk milleti tarihî boyunca böyle birçok tehlikeler atlattır. Nice iç ve dış düşmanları tepelemiştir. Türk Cemaat Meclisinin son zamanlar içinde yurdumuza dini vaizleri getirtme ve onları köylerimize kadar gönderme faaliyetleri ise arzuladığımız yönde bize en büyük önderlerdir. Onların yurdumuza sık sık ziyaretleri, varılmak istenen hedefe bir an önce varılmasıyla çok ilgilidirler.⁷¹

İlter Veziroğlu tarafından Nacak'ta öncekinden yaklaşık iki ay sonra kaleme alınan ikinci yazı, Kıbrıs Türk toplumunun Hıristiyan misyonerlik faaliyetlerine karşı bilinçlenmesi ve bu faaliyetlerin "sinsi bir tehdit" olduğu iddiasıyla uyarılması gerektiğini savunmaktadır. Yazının temel argümanı, misyoner faaliyetlerin Türk-Müslüman kimliğine yönelik bir tehdit oluşturduğu yönündedir. Dönemin polemikleri düşünüldüğünde adada laiklik taraftarları ile dinin muhafazasını savunanlar arasında fikri bir çatışma olduğu bu yazı üzerinden de görülmektedir.⁷² Bu bağlamda yazı, toplumsal dayanıklılığı ve birliği din bağlamında tanımlamakta ve çözüm olarak İslamiyet'e daha sıkı sarılmayı önermektedir. Bu durum milli kimliği inkâr anlamına da gelmemektedir. Buna mukabil yazıda, dinin, toplumsal dayanışma ve ahlâkın temel taşı olduğu tezine dayanarak toplumun düzen ve istikrarını sağlayabileceği ileri sürülmektedir. Yazar, ada halkının İslami hassasiyetlerini kaybederlerse milli hassasiyetlerini de kaybedecekleri endişesi taşımaktadır.

⁷¹ İlter Veziroğlu, "Hüseyin Efendi'ye Mektup", *Nacak* (24 Mayıs 1963).

⁷² Mustafa Şengil, "İslamcı Dergilerde Bir Kıbrıslı: Hizber Mustafa Hikmet (Hizber Hikmetağalar) Kıbrıs'ın Yakın Dini Tarihine Bakış", *Yakın Doğu Üniversitesi İslam Tetkikleri Merkezi Dergisi* 9/2 (30 Aralık 2023), 216-234.

1.11. Akkargı Bitargu⁷³

Bitargu halkını her Pazar Rum misyonerler ziyaret eder. Bu ziyaretçiler Yehova propagandacılarıdır. Üç mil mesafedeki Epikobu-Mononero köyünden gelirler, ev ev dolaşırlar, broşürler dağıtırlar, tatlı dil dökerler, yaldızlı vaatlerde bulunurlar. Ne acıdır ki ağlarına düşenler de olmuştur. Köyün camii var ama yüz liralık tamir ister. Evkaf Müdürü camii tamir edeceğini vadedmiş, bu vaadin yerine getirilmesini bekliyorlar. İmamları yok. Meydanı boş bulan misyonerler istedikleri gibi at oynatıyor. Akkargı köyünün derdi kangren olmağa yüz tutmuştur. Müftü ve seyyar vaizlerin Baf kulüp ve kültür müesseselerinin tertipleyeceği köy kollarının ilk gideceği köy Akkargı olmalıdır. Yarın dizlerimizi dövmeği istemiyorsak bugünden yola düşmeliyiz. Bereket versin gerek Hulu'da⁷⁴ gerek Akkargı'da imanlı iki genç öğretmenimiz vardır. Bir tek dilekleri vardır: Bize bu köy problemlerimizi halletmede yardım ediniz diyorlar. Tehlike çanını çalıyoruz. Bu uğurda ter ve emek harcayacak olanları bu köylere davet ediyoruz.⁷⁵

Yazı, Akkargı/Bitargu köyündeki toplumsal ve dinî sıkıntıları anlatmaktadır. Özellikle Rum misyonerlerin faaliyetlerine dikkat çekilmekte, köyün sosyoekonomik koşulları ve dinî hizmetlerin yetersizliği vurgulanmaktadır. Köy camisinin tamir edilmemesi, imam eksikliği ve zor ulaşım şartları nedeniyle yerel halkın dinî rehberlikten yoksun olduğu ve misyonerlerin bu boşluktan faydalandığı belirtilmektedir. Nacak Gazetesi'nde ulaşılabildiğimiz üçüncü yazıda, Rum olduğu tahmin edilen misyonerlerin köyde aktif bir şekilde propaganda yaparak ev ev dolaşıp halkı etkiledikleri ifade edilmektedir. Bu faaliyetlerin köyün dinî ve toplumsal yapısında sorunlar yaratacağına dikkat çekilmektedir. Yazı dönemin toplumsal ve dinî dinamiklerini yansıtmakta ve kırsal alanlarda din hizmetlerinin eksikliğini vurgulamaktadır. Dönemin siyasi ve sosyal koşulları göz önünde bulundurulduğunda, bu tür konulara dair gazetede çıkan yazılar, toplumsal dayanışmayı teşvik etme ve dinî değerleri koruma amacı taşımaktadır. Misyoner faaliyetlerine karşı duyulan endişe, dönemin toplumunda dinin önemli bir yer tuttuğunu ve dinî kimliğin korunması yönündeki hassasiyetleri yansıtmaktadır. Bununla birlikte adadaki Türk toplumunda kendi dinlerine olan ilgisizlik de büyük bir sorun teşkil etmektedir. Evkafın ilgisizliği ve köyde imam olmaması caminin

⁷³ Resmi adı ile Pitarvou. Türkçe adı Akkargı. Bugün Baf sınırları içerisinde yer alan terk edilmiş bir Türk köyüdür.

⁷⁴ Choulou. Baf bölgesinde yer alan bugün yaklaşık 150 nüfuslu bir köy. 1963 öncesi dönemde karma (Rum Türk karışık) bir köydü. Göç sonrası Türkler tarafında terk edilen evler boş kalmış ve yıkılmıştır. Bugün Hulu'dan Kuzey'e göçenler çoğunlukla Lapta, Alsacak, Akdoğan, Lefkoşa ve Mağusa'da yaşamaktadır.

⁷⁵ Nacak, "Akkargı Bitargu" (13 Eylül 1963).

bakımsızlığına sebep olmuşken caminin bakımsız kalması da dinî anlamdaki ilgisizliği beraberinde getirmiştir. 60'lı yıllarda adada misyonerlik faaliyetlerinin bulunup bulunmaması noktasındaki polemiklere bu tür haberler bir arşiv ve kaynak niteliği taşımaktadır. İlgili gazete haberinden birkaç ay sonra Kıbrıs'ta Kanlı Noel olayları yaşanmış, devamında köyün Türk nüfusu köyü terk etmek zorunda kalmıştır.⁷⁶

1.12. Bu Sabah Çıkan Rum Gazeteleri Ne Diyor? Bir Misyoner

Limasol muhabirimizin bildirdiğine göre, Richard Johnes isminde 33 yaşında Galler⁷⁷ bölgesinden bir misyoner, dini broşürler dağıtmak üzere Larnaka kazasının Aytotro karma⁷⁸ köyünü ziyaret ettiği sırada yolunu şaşırarak köyün Türk kahvesine girmiş ve tedhişçiler⁷⁹ tarafından tutuklanmıştır. Tedhişçiler, misyonerin hüviyet kartını gördükten sonra gözlerini bağlayarak kendisini küçük bir hücreye götürüp kapatmışlardır. Orada kendisini bir süre mevkuf tuttuktan sonra Mennoya⁸⁰ köyüne götürüp serbest bırakacaklarını söylemişlerdir. Tedhişçiler misyoneri hücreden çıkarırken yine gözlerini bağlamışlar ve başka bir yere götürüp daha büyük bir hücreye kapamışlardır.

Misyoner, nakledildiği ikinci hücrenin Köfünye'de⁸¹ olduğunu tahmin etmektedir. Burada gözleri çözüldüğünde misyoner birçok Türk tedhişçiyle karşılaşmıştır. Bunlar misyoneri İngilizce olarak sorguya çekmişler ve sonra kendisine Türkçe yazılmış bir kâğıt vererek imzalamasını istemişler ve bunu imzaladıktan sonra serbest bırakılacağını söylemişlerdir. Bunun üzerine misyoner kâğıdı imzalamaya mecbur kalmıştır. Bundan sonra tekrar gözlerini bağlamışlar ve Köfünye'deki bara götürmüşlerdir. Orada gözlerini çözdükten ve çeşitli pozlarda fotoğraflarını çektikten sonra Köfünye karakoluna götürmüşler ve yoldan geçmekte olan Petrolina⁸² Şirketine ait bir benzin otomobiline teslim etmişlerdir.⁸³

Akın Gazetesi'nde misyonerlikle ilgili tek olan bu yazıda, Kıbrıs'ta 1960'ların başında yaşanan toplumsal olaylar çerçevesinde bir misyonerin Rum ve Türk grupları arasındaki çatışmaların ortasında kaldığı ifade

⁷⁶ Detaylı bilgi için bk. Abdulhalûk Mehmet Çay, *Kıbrıs'ta Kanlı Noel, 1963* (Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, 1989); Ulvi Keser, "21 Aralık 1963 Kanlı Noel, Kumsal Faciası ve Bugüne Yansımaları", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi* 11/23 (Aralık 2011), 93-121.

⁷⁷ Galler bölgesinden olması bilgisinden hareketle misyonerin İngiliz Protestan olduğu söylenebilir.

⁷⁸ Türk-Rum karışık anlamında.

⁷⁹ Siyasi bir amaca ulaşmak için yapılan, karşı tarafa dehşet verecek, yıldırarak davranışlar, terörizm. İlgili dönemde terör eylemcileri anlamında sık kullanılan bir terimdir.

⁸⁰ Larnaka'ya bağlı bir köy. Köyün Türkçe adı Ötüken.

⁸¹ Larnaka'ya bağlı bir köy. Köy 1958'de Türkçeleştirme çalışmaları kapsamında Geçitkale adını almıştır.

⁸² 1959 yılında kurulan Kıbrıs'ın ilk petrol şirkettir.

⁸³ *Akın*, "Bu Sabah Çıkan Rum Gazeteleri Ne Diyor? Bir Misyoner" (28 Ocak 1967).

edilmektedir. Bu olay, Kıbrıs'ta 1960'ların başındaki politik gerginliklerin ve özellikle Rum ve Türk toplulukları arasındaki gerilimin bir örneğidir. İlgili dönemde Kıbrıs'ta Türk ve Rumlar arasında süregelen çatışmalar, iki topluluk arasındaki güvenin düşük olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, bir misyonerin Rum ve Türk iki topluluğun yaşadığı karma bir köyde, yanlışlıkla Türk kahvesine girmesi, her iki tarafça da şüpheyle karşılanmıştır.

Misyonerin dinî broşürler dağıtması ve bölgedeki misyonerlik faaliyetleri, iki topluluk arasındaki hassas dinî ve kültürel dinamikleri yansıtmaktadır. Türk tarafının misyonerin faaliyetlerini izlemesi, misyonerliğin ajanlıkla ilişkilendirildiğini göstermektedir. Bu tür olayların anlatıldığı arşiv niteliğindeki yazılar, Kıbrıs'taki toplumlar arası çatışmaların nedenlerini anlamak açısından önemlidir. Dolayısıyla misyonerlikle ilgili de olsa gazete haberleri adanın geneli hakkında dinî konularda bilgi sahibi olmamıza yardımcı olmaktadır. Yazının Türkleri tedhişçi olarak göstermesinin sebebi Rum basınından birebir aktarımdan kaynaklanmaktadır.

1.13. Misyonerlerin Beyhude Gayretleri

Rum tarafında kalmış köylerde yaşayan kardeşlerimiz taciz edilmektedir. Misyoner kılığına ve kuzu postuna bürünen birtakım gafiller, insanlıktan, kardeşlikten ve saadetten söz etmek suretiyle ırkdaşlarımızı kandırmak eyleminde dirler. Gayeleri, Türk'ün maneviyatını sarsmak; O'nu sahip olduğu temel ilkelerinden mahrum etmektir. Kendi dinlerini istismar ettikleri gibi, bizim de ulvi dinimizi siyasi emelleri uğrunda istismar etmek gafletindedirler. İmanlı Türk toplumundan tek bir kişinin bile böyle bir istismara alet olabileceğini zannetmek akıldan yoksun olmak demektir ki misyonerler ve efendileri Türk'ü bilmekten aciz zavallı kabilindendirler.

Bu zavallılar, kandırmağa yeltendikleri insanların kim olduğunu önceden öğrenmek zahmetine katlansaydılar beyhude emek sarf etmeyecekleri muhakkaktı. Bilmelidirler ki Türkler doğuştan haiz oldukları üstün vasıfları itibarıyla sarsılmaz inanç sahibi kimselerdir. Dirlik, birlik ve beraberlik yaşantılarının esasıdır. Din ve hak, hukuk ve özgürlük Türklüğün temel ilkelerindedir. Türkler bu temel ilkeler uğrunda hayatlarını seve seve feda edecek nitelikte iman ve şecaat sahibi rasyonalist insanlardır. Türk; ne misyonerler vasıtasıyla maneviyat kazanmış bir ırk ve ne de misyonerlerin mensup olduğu ırk gibi zorla veya menfaat için din kabul eden ve din istismarcılığı yapan bir millet değildir. Türkler, kendi vasıflarıyla bağdaşan, yüce prensipler vazeden, hak yolunda savaşmayı emreden, bu uğurda hayatlarını feda edenlere en ulvî payeyi müjdeleyen İslâm Dinini hiçbir mecburiyet altında kalmaksızın, severek, benimseyerek ve gönülden kabul ettiler. Kabul ettikleri andan itibaren de İslam'ın lideri oldular. Müslümanlığı, Hicaz yarımadasından alarak Türkistan, Çin, Avrupa, Afrika içlerine kadar

götürmek ve yüzyıllar boyu Haçlılara karşı korumak için kanlarını akıttılar, canlarını verdiler. Mukaddes kitaptan sonra en itimat edilir İslâmî kaynağı yazmak, iman sahası da dâhil en büyük çıgırları açmak, mezhepleri kurmak, ilmî, felsefî ve mimarî sahalarda da eşsiz şaheserler yaratmak mutluluğuna nail oldular.

Sözün kısası, üniversal bir dinin örnek ve ender ulusu olan Türk ulusu mensuplarına bu memlekette misyonerler gönderilirse beyhude gayret edilmiş olur. Zira Türk milletinin bir parçası olarak nerede bulunursak bulunalım, içinde bulunduğumuz şartlar ne olursa olsun, imanımız zerre kadar sarsılmaz ve bağlandığımız yüksek idealden, gitmekte olduğumuz doğru yoldan hiçbir oyun hiçbir kuvvet bizi asla ayıramaz.⁸⁴

Bozkurt Gazetesi'nde ulaşabildiğimiz tek yazı, 70'li yılların Kıbrıs'ında Türk toplumuna yönelik misyonerlik faaliyetlerine dair sert bir eleştiri ve bu tür faaliyetlerin Türk toplumu üzerinde etkisiz kalacağına dair güçlü bir savunma yapmaktadır. 1963-1974 yılları arası adada Rumların 11 yıl boyunca Türklere karşı katliamlar yaptığı dönemdir. Dolayısıyla yazar Türklüğün var olması ile misyonerlik faaliyetlerini ilişkilendirmektedir. Yazıda, Türk toplumunun, İslam'ı kendi öz değerleriyle uyumlu bir inanç olarak benimsediği ve İslam'ın liderliğini üstlenmiş olduğu belirtilmektedir. Türklerin İslam uğruna verdikleri tarihsel mücadeleler ve bilim, felsefe ve mimari alanlarda yaptıkları katkılar örnek olarak verilmiştir. Ancak bugün fiiliyatta durumun böyle olmadığı görülmektedir. Yılbaşı, cadılar bayramı, Noel ağacı süslemesi gibi Hıristiyan adetleri Kıbrıs'ta Türklerin hatırı sayılır bir kısmı tarafından önemsenmektedir.

Yazıda, Türk toplumunun dinî inancının, milliyetçi bir söylemle birlikte ele alınması dikkat çekmektedir. Türklerin İslam'a bağlılığı, milli kimliğin bir parçası olarak tanımlanmakta ve bu bağlamda milliyetçilikle dinin iç içe geçtiği bir söylem ortaya çıkmaktadır. Bu durum adada günümüzde Rumlar tarafından Müslüman mabetlere yapılan saldırılarda da dikkat çekmektedir. Cami duvarına "Türklere ölüm" sloganı yazılması ırk ve din kavramlarının karıştığına işaret etmektedir.⁸⁵

Sonuç

Çalışmada, Kıbrıs'ta Hıristiyan misyonerlik faaliyetlerinin tarihsel süreçteki etkileri ve bu faaliyetlerin özellikle Kıbrıs Türk toplumu üzerindeki yansımaları, dönemin gazete haberleri üzerinden değerlendirilmiştir. Ada, tarih boyunca dinî, kültürel ve stratejik önemini korumuş, misyonerlik

⁸⁴ Bozkurt, "Misyonerlerin Beyhude Gayretleri" (16 Nisan 1971).

⁸⁵ Mustafa Şengil, "Dini Özgürlükler Raporu Analizi (Kıbrıs Örneği)", *Mevzu – Sosyal Bilimler Dergisi* 13 (Mart 2025), 717.

faaliyetleri için çekici bir zemin oluşturmuştur. Misyonerlik girişimlerinin başlangıçta dinî yayılma amacıyla başladığı ancak zamanla sosyopolitik ve kültürel hedefler doğrultusunda şekillendiği görülmektedir. Özellikle İngiliz yönetimi altındaki dönemde misyonerlerin Protestanlık gibi farklı mezhepleri yayma çabaları, yerel halkın kimlik ve inanç yapısında tepkilere neden olmuştur.

Makalede elde edilen bulgular, Kıbrıs Türk basınında misyonerlik faaliyetlerine ilişkin güçlü bir eleştirel tutum sergilendiğini göstermektedir. Gazetelerde yayımlanan yazılar, misyonerlik faaliyetlerini milli kimlik ve toplumsal bütünlük açısından bir tehdit olarak değerlendirmiştir. Misyonerlerin dinî broşürler dağıtması, propaganda konuşmaları yapması ve okullarda dersler vermesi gibi faaliyetleri, Kıbrıs Türk toplumu tarafından özellikle genç nesiller üzerinde oluşturduğu etkiler bakımından endişe ile karşılanmıştır.

Araştırmada ele alınan gazete yazıları, Kıbrıs Türk toplumunun misyonerlik faaliyetlerine karşı sergilediği savunmacı tutumu açıkça yansıtmaktadır. Özellikle dinî ve milli kimliğin korunması vurgusu, dönemin sosyal ve siyasi koşullarına ışık tutmaktadır. Misyonerlik girişimlerine yönelik eleştiriler, dış etkilere karşı bir direnç oluşturma çabası ortaya koyarak kendi eğitim sistemindeki ve dinî rehberlikteki eksiklikleri de gözler önüne sermiştir. Çalışmada vurgulanan bazı temel meseleler arasında okulların yetersizliği, din eğitiminin eksikliği ve camilerin bakımına yönelik ilgisizlik öne çıkmaktadır. Bu eksiklikler, misyonerlerin faaliyetlerini kolaylaştıran faktörler olarak değerlendirilmektedir. Bu çerçevede, Kıbrıs Türk toplumunda din ve milli kimlik arasında kurulan güçlü bağ, misyonerlik karşıtı söylemlerde belirgin bir rol oynamıştır. Bu söylemler, dinî değerlerin korunmasını milli kimliğin korunması ile eşdeğer gören bir bakış açısının ürünü olarak değerlendirilebilir.

Güney Kıbrıs Rum Kesimi'nde Ortodoks Hıristiyanlık hâlâ baskın din iken, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde İslam ağırlıktadır. Bu ayrım, misyonerlik faaliyetlerinin de bölgesel olarak sınırlanmasına yol açmıştır. Bunun neticesi olarak günümüzde misyonerlik hareketlerinde bir yavaşlama/duraklama veya misyonerlik hareketlerine karşı bir ilgisizlik/kayıtsızlık görülmektedir. Bu yavaşlamaya rağmen Kıbrıs'ta Hıristiyan misyonerlik faaliyetleri çeşitli dinî gruplar tarafından devam ettirilmektedir. Özellikle Protestan misyonerler, sosyal hizmetler ve eğitim yoluyla etkili olma çabalarını sürdürmektedir. Kıbrıs Ortodoks Kilisesi, adanın güneyinde önemli bir sosyal ve siyasi güç olmaya devam ederken

Katolik ve Protestan Kiliseleri daha küçük topluluklar halinde varlıklarını sürdürmektedir.

Sonuç olarak bu çalışma, Kıbrıs Türk basınına yansıyan misyonerlik faaliyetlerinin, bir yandan dinî ve kültürel tehdit algısını güçlendirdiğini, diğer yandan toplumsal dayanışma ve kimlik bilincini artırdığını ortaya koymaktadır. Misyonerlik faaliyetleriyle ilgili gazete yazılarının analizi, dönemin toplumsal ve siyasi atmosferine dair önemli ipuçları vermektedir. Bu yazılar, misyonerlik faaliyetlerinin etkilerini, Kıbrıs Türk toplumunun tepkilerini ve bu faaliyetler karşısındaki savunma stratejilerini gözler önüne sermiştir. Araştırmanın sonuçları, dönemin dinler arası etkileşimlerini ve çatışmalarını anlamak için önemli bir kaynak oluşturmakla birlikte, Kıbrıs Türk basınına millî ve dinî kimlik inşasındaki çabalarını da vurgulamaktadır. Kıbrıs arşivlerinde hem Kıbrıs Türk basını hem de dinler tarihi alanı ile ilgili çalışılması gereken oldukça fazla belge bulunmaktadır.

Kaynakça

- Balıkçioğlu, Emrah. "KKTC Millî Arşiv Belgeleri Işığında Kıbrıs Adası Türk Azınlığı Kurumunun (KATAK) Kıbrıs Türk Toplumuna Yararına Yürüttüğü Faaliyetler (1943-1946)". *Vakanüvis - Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi* 4/1 (23 Mart 2019), 26-50. <https://doi.org/10.24186/vakanuvis.513895>
- Balyemez, Mehmet - Yavaş, Tuba. "Osmanlı'dan İngiliz Dönemine Kıbrıs Türk Eğitimi ve Türk İşleri Komisyonu Raporu (1878-1960)". *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 32 (Kasım 2020), 179-195. <https://doi.org/10.20875/makusobed.745448>
- Batuk, Cengiz. *Bir Polemik Aracı Olarak Barnabas İncili: Tartışmalar - İddialar*. Ankara: FCR Yayın Reklam, 2. Baskı., 2018.
- Batuk, Cengiz - Altuncan, Veysel. "Erken Dönem Hıristiyanlığı Anlamak İçin Açılan Bir Pencere: Didache". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 24/2 (30 Eylül 2024), 401-432. <https://doi.org/10.33415/daad.1482927>
- Batuk, Cengiz - Turan, Süleyman. "Misyonerlik Perspektifinden 20 ve 21. Yüzyıllarda Dünya Dinleri ve Mensupları". *Milel ve Nihal* 3/1-2 (01 Haziran 2006), 137-160.
- CMGA, Cumhuriyet Meclisi Gazete Arşivi. "Kıbrıs Türk Gazete Arşivi". Erişim 10 Aralık 2024. <https://evrakcm.gov.ct.tr/siteler/gazeteler/default.aspx>
- CYN, CyprusNet. "Terra Santa College". *Cyprus Schools*. Erişim 23 Aralık 2024. <https://www.cyprusschools.com/terra-santa-college>
- Çakıcı, Derya. "İngiliz İdaresi Döneminde Kıbrıs Türklerinin Toplumsal Meselelerinin Çözümünde Dr. Fazıl Küçük'ün Rolü". *Mavi Atlas* 11/1 (28 Nisan 2023), 120-139. <https://doi.org/10.18795/gumusmaviatlas.1242835>
- Çay, Abdulhalûk Mehmet. *Kıbrıs'ta Kanlı Noel, 1963*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, 1989.
- Çelik, Cemil. *İngiliz Yönetiminde Kıbrıs'ın İdari ve Sosyal Durumu (1878-1914)*. Antalya: Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2012.
- Çevikel, Nuri. *Kıbrıs'ta Osmanlı Mirası 1570-1960*. İstanbul: 47 Numara Yayıncılık, 2006.
- Çoban, Bekir Zakir. "Sebilürreşad Dergisinde Hıristiyanlık ve Papalık". *Tarih ve Gelecek Dergisi* 4/2 (24 Ağustos 2018), 8-26. <https://doi.org/10.21551/jhf.431932>
- Danielou, Jean. "Kilisede Misyoner Düşüncesi". çev. Abdurrahman Küçük. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 37/3-4 (Aralık 1997), 101-104.

- Dvornik, Francis. *Konsiller Tarihi İznik'ten II. Vatikan'a*. çev. Mehmet Aydın. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1990.
- Funk, Robert Walter vd. *The Five Gospels: The Search for the Authentic Words of Jesus: New Translation and Commentary*. New York: HarperOne, 1993.
- Güç, Ahmet. "Mâbed". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 27/276-280. İstanbul: TDV Yayınları, 2003.
- Günay, Nejla. "Kıbrıs'ın İngiliz İdaresine Bırakılması ve Bunun Anadolu'da Çıkan Ermeni Olaylarına Etkisi". *Gazi Akademik Bakış* 1/1 (K 2007), 115-126.
- Gündüz, Şinasi. "Misyonerlik ve Hıristiyan Misyonerler". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 2/4 (Ağustos 2002), 1-21.
- Güngör, Erol. *Türkiye'de Misyoner Faaliyetleri*. Ötüken Neşriyat, 2012.
- Hakeri, Bener Hakkı. *Başlangıcından 1878'e dek Kıbrıs Tarihi*. Lefkoşa: KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları, 1993.
- Hourani, Guita G. *An Abridgment of the History of Cypriot Maronite Community*. Lebanon, 2007.
<https://www.yumpu.com/en/document/read/17557467/an-abridgment-of-the-history-of-the-cypriot-maronite-community>
- İpek, Yasin. "Subhi Ezel Mirza Yahya ve Ezeliler". *Bilimname* 45 (31 Ekim 2021), 43-78. <https://doi.org/10.28949/bilimname.951638>
- İskeleli, Hasan. "Bayram Münasebetiyle". *Hür-Söz* (02 Ekim 1949). <https://evrakcm.gov.ct.tr/siteler/gazeteler/hursoz/default.aspx>
- JW, Yehova'nın Şahitleri. "Kıbrıs: Orada Kaç Yehova'nın Şahidi Var?" Erişim 23 Aralık 2024. <https://www.jw.org/tr/yehovanin-sahitleri/dunya-capinda/CY/>
- Kayadibi, Fahri. "Yehova Şahitleri". *Diyanet İlmi Dergi* 28/2 (1992), 83-90.
- Keser, Ulvi. "21 Aralık 1963 Kanlı Noel, Kumsal Faciası ve Bugüne Yansımaları". *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi* 11/23 (Aralık 2011), 93-121.
- Keser, Ulvi. "1958-1963 Mücadele Sürecinde Kıbrıs'ta Basın ve Nacak Gazetesi". *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi* 12/24 (Haziran 2012), 305-348.
- Kiskira, Konstantia P. "19.Yüzyılın Çokuluslu İstanbul'unda Amerikan Misyonerleri". çev. Foti Benlisoy. *19. Yüzyıl İstanbul'unda Gayrimüslimler*. ed. Pinelopi Stathis. 65-77. Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2003.
- Kocabaşoğlu, Uygur. *Anadolu'daki Amerika-Kendi Belgeleriyle 19. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Amerikan Misyoner Okulları*. İstanbul: İmge Kitabevi Yayınları, 2023.
- Kulaklı, Nurullah Serhat. *Kıbrıs'ta Hıristiyanlık Tarihi*. Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2024.

- Küçük, Abdurrahman. "Misyonerlik Nedir? (Misyonerlik ile Tebliğ Arasındaki Fark)". *Dinler Tarihçileri Gözüyle Türkiye'de Misyonerlik*. ed. Asife Ünal. 19-33. Ankara: Türkiye Dinler Tarihi Derneği Yayınları, 2005.
- Malkoç, M. Numan. "İstanbul ve Çevresinde Misyonerlik". *Dinler Tarihçileri Gözüyle Türkiye'de Misyonerlik*. ed. Asife Ünal. 245-259. 5. Ankara: Türkiye Dinler Tarihi Derneği Yayınları, 2005.
- Newman, Philip. *A Short History of Cyprus; with Special Reference to Those Events in the History of the Surrounding Civilizations Which Have Left Their Mark Upon the Island*. London: Longmans, Green, 1953.
- Nurçin, Volkan. "İngiliz İdaresi'nde Kıbrıs'ta Din Görevlisi Yetiştiren Bir Kurum: İslam İlahiyat Okulu". *Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5/2 (31 Aralık 2019), 203-238. <https://doi.org/10.32955/neu.ilaf.2019.5.2.02>
- Öğüt, Salim. "Sa'y". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 36/206-207. Ankara: TDV Yayınları, 2009.
- Öke, Mim Kemal. *Uluslararası Boyutlarıyla Anadolu-Kafkasya Ekseninde Ermeni Sorunu*. İstanbul: İz Yayıncılık, 1996.
- Özcan, Emine. *Hristiyan Misyon Hareketleri ve Sömürgecilik Dönemi*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023.
- Özcan, Tuğrul. "İngiliz İdaresindeki Kıbrıs'ın Ermeni İsyanlarındaki Rolü (1878-1908)". *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 14/1 (26 Nisan 2017), 77-101.
- Patacı, Bilal. *Sembolizm ve Kristoloji: Yuhanna İncili'nde İsa Tasviri*. İstanbul: MilelNihal Yayınları, 2022.
- Sinanoğlu, Mustafa. "İznik Konsili". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 23/549-552. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.
- Şengil, Mustafa. "Barnaba: Hayatı ve İncili". *Kıbrıs'ın Asyalı Geçmişi*. ed. Gökçe Yükselen Peler - Zeki Akçam. 170-183. İstanbul: Hiperyayın, 2023.
- Şengil, Mustafa. "Dini Özgürlükler Raporu Analizi (Kıbrıs Örneği)". *Mevzu – Sosyal Bilimler Dergisi* 13 (Mart 2025), 693-727. <https://doi.org/10.56720/mevzu.1609142>
- Şengil, Mustafa. "İslamcı Dergilerde Bir Kıbrıslı: Hizber Mustafa Hikmet (Hizber Hikmetağalar) Kıbrıs'ın Yakın Dini Tarihine Bakış". *Yakın Doğu Üniversitesi İslam Tetkikleri Merkezi Dergisi* 9/2 (30 Aralık 2023), 216-234. <https://doi.org/10.32955/neu.istem.2023.9.2.04>
- Şengil, Mustafa. "Kıbrıs'ta İngiliz İdaresi Dönemi'nde Toplu Hıristiyanlaşma İddiaları Hakkında Bir Değerlendirme". *Yakın Doğu Üniversitesi İslam Tetkikleri Merkezi Dergisi* 11/1 (2025), 60-78. <https://doi.org/10.32955/neu.istem.2025.11.1.03>

- Turan, Ömer. *Avrasya'da Misyonerlik*. Asam, 2003.
- Turan, Süleyman. *Misyonerliğin Kurucusu Pavlus*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2006.
- Tümer, Günay. "Yehova Şahitleri Hareketi ve Bir Din Olup Olmadığı". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 27 (1985), 221-263.
- Tümer, Günay. "Yehova Şahitlerinin Mahiyeti ve Ülkemizde Mer'î Hukuk Karşısındaki Durumu". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 26 (1983), 491-548.
- Türk, İbrahim. "Türk İşleri Komisyonu Ara Raporuna İslam Aile Hukuku Açısından Eleştirel Bir Bakış". *Yakın Doğu Üniversitesi İslam Tetkikleri Merkezi Dergisi* 10/1 (30 Haziran 2024), 237-263. <https://doi.org/10.32955/neu.istem.2024.10.1.10>
- Ünal, Banu. "Anselm of Canterbury and Scholastic Thought". *International Scientific and Vocational Studies Journal* 2/2 (Aralık 2018), 93-98.
- Veziroğlu, İlder. "Hüseyin Efendi'ye Mektup". *Nacak* (24 Mayıs 1963). <https://evrakcm.gov.ct.tr/siteler/gazeteler/nacak/default.aspx>
- Veziroğlu, İlder. "Misyoner Tehlikesi Karşısındayız". *Nacak* (22 Mart 1963). <https://evrakcm.gov.ct.tr/siteler/gazeteler/nacak/default.aspx>
- Yıldız, Osman. "Kıbrıs'ın Güzide Bir Gazetecisi ve Şairi: İlder Veziroğlu". *Kıbrıs Araştırmaları ve İncelemeleri Dergisi* 3/6-7 (06 Nisan 2021), 31-53.
- Akın. "Bu Sabah Çıkan Rum Gazeteleri Ne Diyor? Bir Misyoner" (28 Ocak 1967). <https://evrakcm.gov.ct.tr/siteler/gazeteler/AKIN/default.aspx>
- Bozkurt. "Misyonerlerin Beyhude Gayretleri" (16 Nisan 1971). <https://evrakcm.gov.ct.tr/siteler/gazeteler/bozkurt/default.aspx>
- Hür-Söz. "Ahlaksızlık Bu Kadar Olur!" (02 Haziran 1948). <https://evrakcm.gov.ct.tr/siteler/gazeteler/hursoz/default.aspx>
- Hür-Söz. "Asıl Kabahat Kimde?" (03 Aralık 1948). <https://evrakcm.gov.ct.tr/siteler/gazeteler/hursoz/default.aspx>
- Hür-Söz. "Bir Misyonerin Broşür Şeklinde İncil Dağıttığı Tespit Edildi" (25 Temmuz 1947). <https://evrakcm.gov.ct.tr/siteler/gazeteler/hursoz/default.aspx>
- Hür-Söz. "İslamiyet ve Diğer Dinler Etrafında" (19 Haziran 1948). <https://evrakcm.gov.ct.tr/siteler/gazeteler/hursoz/default.aspx>
- Hür-Söz. "Konferans" (31 Mayıs 1949). <https://evrakcm.gov.ct.tr/siteler/gazeteler/hursoz/default.aspx>
- Hür-Söz. "Lisede Yeni Din Öğretmeni (Alaycı)" (01 Haziran 1948). <https://evrakcm.gov.ct.tr/siteler/gazeteler/hursoz/default.aspx>
- Hür-Söz. "Yabancı Din Propagandası (Seyirci)" (27 Ocak 1948). <https://evrakcm.gov.ct.tr/siteler/gazeteler/hursoz/default.aspx>
- Kitab-ı Mukaddes*, 2019. <https://www.kitabimukaddes.com>

Nacak. "Akkargı Bitargu" (13 Eylöl 1963).
<https://evrakcm.gov.ct.tr/siteler/gazeteler/nacak/default.aspx>
Türk Dil Kurumu. Erişim 31 Temmuz 2025. <https://sozluk.gov.tr/?ara=tezvirat>
Türk İşleri Komisyonunun Ara Raporu 1949. Lefkoşa: Hükümet Basımevi, 1950.

"Bu çalışma, etik kurul izni gerektirmeyen nitelikte olup kullanılan veriler
literatür taraması/yayınlanmış kaynaklar üzerinden elde edilmiştir."